

Aija Saari

Kaikille avoimen liikuntakulttuurin esteet ja nosteet

– väliraportti liikunta- ja urheilujärjestöjen
integraation prosesseista

Tiivistelmä

Saari Aija 2011

Kaikille avoimen liikuntakulttuurin nosteet ja esteet
Väliraportti liikunta- ja urheilujärjestöjen integraation prosesseista

Suomen Vammaisurheilu ja -liikunta VAU ry

ISBN??

Tämän sektoritutkimuksen tarkoituksena oli arvioida vammaisurheilun ja liikunnan kentän integraation prosesseja. Liikuntajärjestöjen integraatio- ja inklusiotyötä tarkasteltiin valtakunnan, alue- ja paikallistasoilla. Tutkimuksen kohteita olivat Nuori Suomi ry, SLU:n alueet, Suomen Liikunta ja Urheilu SLU ry sekä 12 integraatiolajiliittoa. Lisäksi arvioitiin niiden 12 lajiliiton toimintaa, jotka ovat olleet mukana Suomen Paralympiakomitean lajiliitointegraatiossa. Järjestöjen lähtöjä, nykytilaa ja haasteita arvioitiin kirjallisten dokumenttien ja sähköpostikyselyjen avulla täydentäen aineistoa verkkopalvelujen analyysillä, seuraustaatteluilla ja alueellisissa verkostotapaamisissa esille tulleilla teemoilla.

Integraation prosesseihin lähdettiin hankevetoisesti ja erilaisin tavoittein. Suomen Paralympiakomitean käynnistämässä lajiliitointegraatiossa (2005–2007) tavoiteltiin parempaa kilpailumenestystä. Liikuntaa Kaikille Lapsille -hankkeen (2002–2008) päättymisen jälkeen Nuori Suomi ja SLU:n alueet jatkoivat erilaisten lasten ja nuorten näkökulmien kehittämistä omissa toiminnoissaan. Kaikille Avoin -ohjelma (2006–2010) pyrki tukemaan yleisen liikunnan toimijoiden integraatio- ja inklusioprosesseja koulutuksella, konsultoinnilla ja rekrytoinnilla.

Integraatiolajiliitoissa vammaishuippu-urheilun koettiin sulautuneen hyvin lajiliiton alle. Lajiliittojen välillä on kuitenkin suuria eroja vammaisurheiluun sitoutumisessa ja toteutuksen laajuudessa. Prosesseista erottui kaksi erilaista mallia, joista ensimmäisessä edetään vammaishuippu-urheilun ehdoilla. Toinen malli painottaa laajempaa osallisuuden ja erityisliikunnan näkökulmaa. Lajiliitoissa, joissa toiminta on vakiintunutta ja monipuolista pystytään hyödyntämään molempia toimintamalleja. Lajiliitot kokevat suurimmaksi haasteekseen rahoituksen, asenteet, seuratason tukemisen, joidenkin vammaryhmien unohtumisen ja uusien urheilijoiden rekrytoinnin.

SLU:n alueet kokevat onnistuneensa parhaiten lasten liikunnan koulutuksissa ja kaikille avointen leirien toteuttamisessa. Nuoressa Suomessa ja SLU:ssa on toiminnan myötä syntynyt laajenevaa ymmärrystä inklusiosta. Toiminnan kehittämisen esteitä ovat, että koko liikuntakenttä ei ole sitoutunut inklusion tavoitteisiin, tukirakenteet ovat pirstaleisia ja resursseista on puutetta.

Tutkimuksen johtopäätökset ovat: 1. Liikuntakulttuurin toimijoilta tarvitaan yhteinen päätös, sitoumus ja pitkäjänteistä työtä kohti kaikille avointa liikuntaa ja urheilua. 2. Järjestöjen integraation prosessien etenemistä tulee arvioida järjestelmällisesti eri tasoilla ja tukea tulosohjauksella. 3. Suomen Paralympiakomitean ja Suomen Vammaisurheilu ja -liikunta VAU ry:n tulee luoda yhtenäinen ”yhden luukun” tuki- ja konsultointijärjestelmä seurojen ja muiden toimijoiden tueksi. 4. Lisäksi tarvitaan nykyistä tiiviimpää julkishallinnon ja kansalaistoimijoiden vuoropuhelua (esimerkiksi alueelliset ja paikalliset erityisliikunnan ja/tai vammaisurheilun toimijaverkostot).

English abstract

Saari, Aija 2011

Promotors and Hindrances of Open-For-All Sports and Physical Activity
Phase Report of Finnish Sports Federations

Helsinki: Finnish Sports Association of Persons with Disabilities

This study examines disability sport integration processes at national, rural and local levels. At national level the status, successes and challenges of integration and inclusion of the Young Finland Association, Finnish Sports Federation and 12 national sports federations, which had been responsible for elite disability sports since 2005, were evaluated. At district and municipal level rural sports federations and sports clubs were evaluated. Sports federations were assessed using multiple methods: analysis of documents and web services, e-mail interviews and practical meetings at local level. The data was analysed via content analysis.

Since 2002 the voluntary sector of Finnish Disability Sports has initiated three projects, all financed by the Ministry of Education and Culture, and all of which have the goal of integration and inclusion. These projects differ in objectives and means. The Project Sports for All Children (2002–2008) [Liikuntaa Kaikille Lapsille -hanke] aimed to offer more opportunities for families with children with special needs to be actively involved in physical activity, either in the mainstream or disability-specific, according to their own wishes. The Finnish Paralympic Committee's sports integration [lajiliittohankkeet] (2005–2007) was justified through tougher competition in international disability sports arenas, such as the Paralympics, and by obtaining better training conditions in the mainstream. With the help of the Open-for-All Sports programme (2006–2010) [Kaikille Avoin -ohjelma] local, rural and national sport providers were given help to open their doors to anyone with different abilities.

The sports federations reported success in including elite athletes with a disability into the able-bodied federation, but there was variety on commitment, magnitude and dimensions. Two different models of integration and inclusion stood out. In the first model federation focuses on elite sports only. In the second model, in addition to taking responsibility for elite athletes with a disability, the federation also emphasises the participation of various disability groups and broader inclusion. The main challenges are finance, attitudes, lack of

support for local sports clubs and recruitment of new athletes. In terms of sustainability, the second model federations performed best.

The rural federations report the best results in youth sport leadership education and the development of inclusive sports camps. The Young Finland Federation and Finnish Sport Federation underline a wider understanding of inclusion as the main result in their organisations. The main hindrances of inclusion in the sports culture are the lack of common goals, co-operation and resources. The conclusions are: 1. The sports field should make a common and long-term commitment to Open-for-All sports and physical activity. 2. There should be a systematic follow-up and support system at all levels. 3. National disability sport experts should work in cooperation and unify their strength to support local sport providers with integration and inclusion. 4. There is a need for rural and local disability sport and APA-networks.

Sisältö

1 Arvionnin kehykset ja työkalut.....	10
1.1 Lähdöt arviointiin.....	10
1.2 Integraation ja inklusion käsitteistä	11
1.3 Kansainvälistä vertailua: Norjan ja Australian vammaisurheilun muutosprosessit 12	
2 Inklusion startit ja jatkot.....	17
2.1 Liikuntaa Kaikille Lapsille -hanke (2002–2008).....	17
2.2 ”Erityinen tuki” Nuorena Suomessa 2008–.....	18
2.3 Kaikille Avoin -ohjelma 2006–2010.....	19
2.4 Yhteenveto: Erityinen tuki ja Kaikille Avoin	21
3 Lajiliittointegraatio	23
3.1 Suomen Paralympiakomitean lajiliittointegraatio 2005–2007.....	23
3.2 Lajiliittojen verkkopalvelut ja dokumentit.....	24
3.3 Paikkausliikkeitä: kolmikantaneuvottelut.....	26
3.4 Integraatiolajiliittojen onnistumiset ja haasteet.....	28
Suomen Ampumaurheiluliitto (SAL)	29
Suomen Curlingliitto ry	31
Suomen Hiihtoliitto/Ski Sport Finland ry	32
Suomen Hiihtoliitto/Maastohiihto ry	33
Suomen Judoliitto ry.....	34
Suomen Purjehdus ja Veneily ry	37
Suomen Pyöräilyunioni ry.....	39
Suomen Pöytätennisliitto ry.....	40
Suomen Ratsastajainliitto ry.....	41
Suomen Tennisliitto ry.....	42

Suomen Uimaliitto ry	43
Suomen Urheiluliitto ry	45
3.5 Yhteenveto: Lajiliittojen onnistumiset ja haasteet	48
4 SLU:n alueet ja paikallistaso	52
4.1 Miltä tilanne näyttää alueilla?	52
4.2 Aluepilotit LiikU ja PoPLi	55
4.3 Seurataso Turku ja Oulu	56
4.4 Yhteenveto: Alue- ja paikallistaso	58
Yhteenveto	60
LÄHTEET	65

1 Arvionnin kehykset ja työkalut

1.1 *Lähdöt arviointiin*

Valtion liikuntaneuvoston erityisliikunnan jaosto asetti tavoitteekseen oman työnsä kauden 2007–2011 loppuun mennessä saada aikaan raportti suomalaisen vammais- ja erityisliikunnan yhteistyökokemuksista yleisen liikuntakulttuurin kanssa. Tämä raportti täydentää aiempia erityisliikunnan jaoston työryhmäraportteja integraatiosta ja inklusiosta (Valtion liikuntaneuvosto 2011; 2005). Tutkimus on opetus- ja kulttuuriministeriön rahoittama sektoritutkimus, jonka tarkoituksena on arvioida vammaisurheilusta käynnistyneitä integraation prosesseja liikuntajärjestöissä sekä niiden käytäntöjä ja tuloksia.

Tutkimustehtävä jakautuu seuraaviin tutkimuskysymyksiin:

- 1) Millaisin motiivein ja tavoittein integraatio- ja/tai inklusiotyöhön lähdettiin mukaan?
- 2) Millaisia integraation tai inklusion strategioita, toimintamalleja tai toimenpiteitä toimijat käyttävät?
- 3) Mitkä ovat keskeiset onnistumiset tai epäonnistumiset?
- 4) Millaisia ongelmia tai haasteita työssä on kohdattu?/ Mitkä ovat erityisliikkujien tai vammaisten urheilijoiden mukaan ottamisen suurimmat esteet?

Liikunnan ja urheilun järjestöjen integraatio- ja inklusiotyötä tarkastellaan kolmella tasolla.

1. Valtakunnan tasolla tarkastellaan SLU:n Kaikille Avoin -ohjelmaa ja Nuoren Suomen toimenpiteitä erityistä tukea tarvitsevien lasten ja nuorten liikunnan edistämiseksi. Lisäksi tarkastellaan Suomen Paralympiakomitean käynnistämää ns. lajiliitointegraatiota 12 lajiliitossa. Näitä integraatiolajiliittoa ovat Suomen Ampumaurheiluliitto ry, Suomen Curlingliitto ry, Maastohiihto ry, Ski Sport Finland ry, Suomen Judoliitto ry, Suomen Purjehdus ja Veneily ry, Suomen Pyöräilyunioni ry, Suomen Pöytätennisliitto ry, Suomen Ratsastajainliitto ry, Suomen Tennisliitto ry, Suomen Uimaliitto ry ja Suomen Urheiluliitto ry.

2. Aluetasolla tarkastellaan SLU:n aluejärjestöjen toimenpiteitä erityistä tukea tarvitsevien lasten ja nuorten liikunnan edistämiseksi.

3. Paikallistasolla selvitetään Turun ja Oulun lähialueiden urheiluseurojen tarjontaa erityislapsille tai vammaisille liikkujille ja urheilijoille.

Lisäksi Pohjois-Pohjanmaan Liikunta ry:n (PoPLi) ja Lounais-Suomen Liikunta ja Urheilu ry:n (LiikU) kanssa järjestettiin verkostotapaamisia, joissa selvitettiin Oulun ja Turun kaupunkien erityisliikunnan ja urheiluseurojen yhteistyötä. Tutkimuksen ulkopuolelle jouduttiin rajaamaan useita sellaisia lajiliittoja, jotka eivät ole kuuluneet ns. integraatiolajiliittoihin, vaikka joissakin tehdään hyvää perustyötä joko vammaisurheilussa tai erityisliikunnassa (esimerkiksi golf, salibandy, jalkapallo, koripallo, jousiammunta, sulkapallo, voimistelu, taitoluistelu, jääkiekko, voimanosto, miekkailu, soutu, melonta jne.).

Järjestöjen nykytilaa ja haasteita arvioidaan dokumenttien (liite 1), sähköpostikyselyjen (liitteet 2a; 2b), kolmikantamuistioiden (liite 3) ja verkkopalvelujen (liite 4) avulla. Sähköpostikysely lähetettiin 29 valtakunnalliseen ja alueelliseen järjestöön. Lajiliittojen kuvaa täydennettiin Suomen Paralympiakomitean hakemusten ja raporttien avulla. Lisäksi tutkimusprojektin rinnalla toteutettiin seurahaastattelut 26 urheiluseuraan (liite 5). Analyysimenetelminä on käytetty pääosin sisällönanalyysia ja -erittelyä.

Sektoritutkimuksen toteutuksesta vastaa Suomen Vammaisurheilu ja -liikunta VAU ry:n toimialapäällikkö Aija Saari. Lisäksi tutkimuksessa ovat avustaneet VAU:n toiminnanjohtaja Riikka Juntunen, toimialapäällikkö Hannele Pöysti ja viestintäassistentti Lauri Jaakkola VAU:sta sekä Suomen Paralympiakomitean valmennuspäällikkö Kimmo Mustonen.

Raportissa kuvatulla tarkasteluajanjaksolla on tapahtunut yhdistymisiä ja nimenmuutoksia. Lajiliittointegraation käynnistyessä Suomen Hiihtoliitto vastasi sekä maasto- että alppihiihdosta (nyttemmin Maastohiihto ry ja Ski Sport Finland) ja Suomen Purjehtijaliitto on nykyään Suomen Purjehdus ja Veneily ry (SPV). Suomen Invalidien Urheiluliitto ry (SIU), Kehitysvammaisten Liikunta ja Urheilu ry (SKLU), Näkövammaisten Keskusliitto ry:n liikuntatoimi (NKL) ja Elinsiirtoväen Liikuntaliitto ELLI ry yhdistyivät ja perustivat Suomen Vammaisurheilu ja -liikunta VAU ry:n 2009. Opetusministeriö puolestaan muuttui opetus- ja kulttuuriministeriöksi (OKM). Pysin viittaamaan tekstissä kuhunkin toimijaan kyseisellä ajanjaksolla käytetyllä nimellä. SLU:n aluejärjestöistä käyttämäni lyhenteet löytyvät liitteestä 2b.

1.2 Integraation ja inklusion käsitteistä

Integraation ja inklusion käsitteitä käytetään usein synonyyminä toisilleen. Ne ovatkin hyvin samankaltaiset. Tarkemmassa tarkastelussa niiden taustaeetoksissa ja toteutuksessa löytyy myös eroja. Vammaistutkimuksessa integraatio tulkitaan yleensä vammaisuuden yksilömallin mukaisena toimintana, joka liitetään medikalismiin (ks. esim.

Oliver 1996), hoivaan ja kuntoutukseen. Integraation toimenpiteet voidaan kokea negatiivisena vallankäyttönä, jos kyseessä on pelkkä siirto erillisestä yleiseen, siirrettävän omaa kantaa ei kysytä, enemmistön kulttuuri ja arvot nähdään arvokkaampana kuin vähemmistön sekä jos integraatioon ”kelpoisuus” määritellään yksilön ominaisuuksien perusteella. Integraation käsitteen huono maine perustuu pääosin huonosti toteutettuihin koulumaailman säästötoimenpiteisiin, joissa integraation nimissä vammaisia lapsia siirrettiin erityiskouluista yleisiin luokkiin yleensä ilman tukea tai laajempia muutoksia olosuhteissa ja koulukulttuurissa.

Inklusio puolestaan kuuluu nykyiseen jatkuvaan muutokseen; demokraattisiin arvoihin, jälkimoderniin ja monikulturisiin. Inklusio on vammaisuuden sosiaalisen mallin mukainen ideologia tai sosiaalinen liike. Inklusio viittaa olosuhteisiin ja palveluihin, joissa jokainen kelpaa. Siten inklusion muutoksessa ja eksklusion ehkäisyssä ei puhuta pelkästään vammaisista liikkujista, vaan ylipäänsä vähemmistöistä. Inklusio edellyttää muutoksia myös vastaanottajapäässä; esteettömyyttä, tukea, arvokeskusteluja ja toimintatapamuutosta. Ajatuksena on, että (molemmat) kulttuurit oppivat toisiltaan. Liikuntakulttuurissa inklusiosta puhutaan kaikille avoimena toimintana. Laajassa mielessä inklusiolla tarkoitetaan johonkin kuulumista, jäsenyyttä, osallistumista, huolehtimista, asumista ja olemista (Eräsaari 2005, 251–252).

Kyseessä on prosessi, jossa ei koskaan olla valmiita. Mitä pitemmälle inklusion ymmärretään kehittyneen, sitä enemmän eksklusiota tunnistetaan entuudestaan tutuissa käytännöissä (emt. 2005, 257). Integraatiolla tavoitellaan yleensä inklusiota, mutta integraatio voi olla myös välivaihe kohti inklusiota (esim. Nixon 2007).

Toimenpidetasolla molemmilla käsitteillä ja työskentelytavoilla on puolensa (liite 6). Integraation mukaisiin työtapoihin houkuttaa se, että työ on selkeää, rajattua ja sen onnistuminen on helppoa todeta ”onnistuneina siirtymisinä”. Inklusio voidaan kokea epämääräisenä ja liian laajana. Pyrin kattamaan molemmat käsitteet yleisilmauksella ”integraation prosessit”. Olen kuvannut integraation ja inklusion käsitteitä tarkemmin väitöskirjassani (Saari 2011a).

1.3 *Kansainvälistä vertailua: Norjan ja Australian vammaisurheilun muutosprosessit*

Norjan vammaisurheilun integraatioprosessia on seurattu Suomessa tarkkaan (esim. Saari 2011b; Juntunen, Saari & Laakso 2007; Saari & Laasonen 2006; Kolkka 2004). Norjassa tehtiin jo 1990-luvulla päätös vammaisurheilijoiden ”täydestä integraatiosta” yleiseen

urheiluun ja lajiliittoihin¹. Prosessi toteutettiin asteittain. Ensin diagnoosipohjaiset vammaisurheilujärjestöt yhdistettiin yhdeksi vammaisurheiluliitoksi 1997 (NFI), joka toimi integraatioprosessin koordinaattorina ja vammaisurheilun kattojärjestönä välivaiheen ajan. Seuraavaksi vammaisurheilulajit ja -urheilijat sekä vammaisurheilun rahallinen tuki siirrettiin lajiliittoihin. Viimeisessä vaiheessa (2007) Norjan vammaisurheilujärjestön (NFI) toiminta päättyi. Vuoden 2008 alusta alkaen lajeille kuulumattomasta vammaisurheilun kehitys- ja koordinoituvuudesta on vastannut Norjan urheilun kattojärjestö Norges idrettsforbund og olympiske og paralympiske komité (NIF). Valtakunnalliset urheiluliitot vastaavat itsenäisesti vammaisurheilun kehittämistä kaikkiaan 56 järjestössä. Integraation ja inklusion käsitteillä maailmassa Norjan prosessin alkutaivalta voi ehkä parhaiten kuvata ”integraatiolla” ja medikalismilla, sillä Norjassa määriteltiin ensin ne vammaisryhmät, joita prosessi koskee (liikunta-, näkö- ja kehitysvammaiset sekä kuurot urheilijat), jonka jälkeen heidän edustamansa lajit siirrettiin kyseiseen lajiliittoon.

Australiassa vastaavaan prosessiin lähdettiin vammaisuuden sosiaalisen mallin ohjaamana ja inklusiopäähän edellä. Liikunta ja urheilupalvelujen kehittämiseksi valittiin vapaaehtoinen inklusion kehitystyö, jossa lajiliittoja houkuteltiin avaamaan tarjontaansa kaikille erilaisille liikkujille (Downs 2006). Sydneyn olympialaisten ja paralympialaisten virittämänä käynnistettiin järjestötason liikunnan ja urheilun tarjontaan tähtäävä muutosprosessi, josta vastasi Australian Sports Commission (ASC 2003; 2005). Australialaisten omaksumassa monikulttuurisessa lähestymistavassa vammaiset liikkujat nähtiin yhtenä liikuntakulttuurin vähemmistönä naisten, alkuperäiskansojen ja maahanmuuttajien tapaan. Tavoitteena oli yksilö- ja organisaatiotasolla toiminnan kehittäminen sellaiseksi, että vammaiset henkilöt voivat tasavertaisesti osallistua oman lähiseuransa liikunta- ja urheilutarjontaan sekä muihin yleisiin liikuntaohjelmiin erilaisissa toimijaroleissa. ASC:n vammaisliikunnan yksikkö on toiminut prosessin koordinaattorina. Urheiluliitoille suunnatun tukiohjelman (Connect) lisäksi järjestettiin koulutusta (Disability Education Program) ja kehitettiin uudenlaisia liikuntasisältöjä perinteisten vammaisurheilun lajien rinnalle (SportsAbility). (Downs 2006.) Vuonna 2002 kolmiportaisena käynnistynyttä Project Connect -ohjelmaa laajennettiin vuonna 2007 neliportaiseksi Sports Connect -ohjelmaksi. Ohjelmaan hakeutuneet kansalliset organisaatiot (lajiliitot ja vammaisurheiluliitot) työskentelivät edeten vihreältä tasolta pronssi-, hopea- ja kultatasolle, jolloin ne pyrkivät muokkaamaan olosuhteita, tarjontaa ja toimintatapoja sellaisiksi, että vammaisten ja ylipäänsä kaikenlaisten uusien harrastajien mukana olo on mahdollista (ASC 2003). Mukaan pääsyn ja tuen saamisen edellytys oli hyväksytty suunnitelma (Disability Action Plan) ja rahallisen tuen ohella komissio tarjosi mukana

¹ Norjassa liikunta- ja urheilujärjestöt ovat ”erikoisliittoja” (særforbund), mutta käytän raportissani niistä lajiliitto-sanaa.

oleville liitoille konsultiksi tukihenkilön. Vuonna 2010 ohjelmassa oli mukana 24 valtakunnallista ja 8 alueellista (state) organisaatiota (ASC 2010).

Eroistaan huolimatta Norjan ja Australian integraation prosessien päämäärät ovat samankaltaiset: vammaisten henkilöiden tasavertaiset mahdollisuudet osallistua liikuntaan ja urheiluun sekä kilpailumenestyksen takaaminen vammaisurheilun kansainvälisillä kentillä. Vain keinot olivat erilaiset. Norjassa koko vammaisurheilu organisoitiin uudelleen hallinnollisella päätöksellä yleisten liikuntaorganisaatioiden alaisuuteen. Australiassa muutosprosessiin lähdettiin vapaaehtoisten järjestöjen kanssa. Toinen ero kuvastaa vammaisuuden yksilö- (medikaalisen) ja sosiaalisen mallin välistä ristiriitaa². Siirretäänkö vammaisurheilijoita ja lajeja (Norja) vai muokataanko toimintatapoja ja palveluja kaikille paremmiksi (Australia)?

Norjan urheilukorkeakoulun toteuttamassa arvioinnissa (Marit Sørensen ja Nina Kahrs tiimeineen) esitetään alkuvuosien ongelmien johtuneen integraatioprosessiin lähtöpäätöksestä, joka tehtiin toimijakenttää kuuntelematta ”ylhäältä alaspäin”, epäselvästä viestinnästä ja yhdistetyn NFI:n roolin epäselvyydestä. Lajiliittojen integraation ymmärrys ja toteutus olivat kirjavat. Vammaisyhteisöissä prosessiin suhtauduttiin kielteisesti tai varauksellisesti. Parhaan arvosanan saivat alueelliset konsultit. Tyytyväisimpiä muutokseen näyttäsivät olleen vammaishuippu-urheilijat. (Sørensen & Kahrs 2006.) Vaikka toimintatapoja on sittemmin muokattu inklusion suuntaan (ks. Suomi meets Norja -seminaarin raportti, Saari 2011b), ongelmia on vielä edelleenkin etenkin tarjonnan tasa-arvoisessa saatavuudessa ja ruohonjuuritasolla kaikille avoimen toiminnan toteuttamisessa (Elnan 2010).

Nykyisin NIF:n keskustoimistossa toimii kolme ja alueilla seitsemän vammaisurheilun konsulttia. Helsingissä järjestetyssä Suomi meets Norja -seminaarissa (Saari 2011b) NIF:n kehitysyksikössä työskentelevät Arnfinn Vik ja Mads Andreassen painottivat rooliaan lajiliittojen vammaisurheilutoiminnan tukijana, sparraajana ja asenteiden avaajana. Andreassen korosti, että lajin ”omistajuus” pysyy lajilla. NIF:n konsultit vastaavat vain vammaisurheilun valtakunnallisesta rahoituksesta sekä toimivat välittäjinä kuntoutuksen, kansallisen vammaispolitiikan, kansainvälisten vammaisurheiluverkostojen ja lajitoimijoiden välissä. Andreassenin mukaan liittojen nykyhaasteita vammaisurheilun toteuttamisessa ovat vapaaehtoistoiminnan kiinnostuksen ja vammaisurheilun ruohonjuuritaso tarjonnan vähentyminen, uusien urheilijoiden rekrytoinnin vaikeudet, vaikea- ja monivammaisten urheilijoiden moninaiset tuen tarpeet ja lajien välinen keskinäinen kilpailu. Laajemmalla yhteiskunnallisella tasolla Andreassenia huolestuttavat

² Toisaalta Norjan käynnistäessä prosessinsa 1990-luvun alussa inklusion mukaisesta toiminnasta ei vielä ollut käytettävissä sellaista tietoa kuin Australiassa 2000-luvun alussa. Australiassa puolestaan otettiin oppia brittiläisten vammaisaktivistien piirissä käynnistyneestä kritiikistä, joka kohdistui medikaaliseen ajatteluun. Kritiikki johti ajattelutapaan, josta käytetään nimitystä ”vammaisuuden sosiaalinen malli”.

esteettömyystyön haasteet, terveysliikunnan ylikorostuminen (jolloin urheilulle jää vain välineellinen arvo terveyden ylläpitäjänä), rahoitus ja urheilun jääminen syrjään muusta yhteiskunnallisesta muutoksesta. (Saari 2011b.)

Norjassa ja Australiassa on eri reittien kautta päädytty samankaltaisiin tilannekuvauksiin. Esimerkiksi Australiassa organisaatiotason tarjonnan muokkaamisesta kaikille avoimeksi siirryttiin ruohonjuuritason toimijoiden ja potentiaalisten liikkujien pariin. Nyt kiinnitetään huomiota kysynnän ja tarjonnan tasapainoon sekä tuetaan vammaisia liikkujia hakeutumaan yleisiin ryhmiin ja liikuntapalveluihin (Black 2010). Inklusion eteneminen johti siihen, että vuonna 2010 ryhdyttiin valmistelemaan Disability Sport -yksikön sulauttamista erillisestä yksiköstä osaksi Australian Sports Commissionin yleistä kehittämistyötä (Peter Downs, henkilökohtainen tiedonanto 16.8.2010).

Norjan ja Australian kokemusten valossa integraation prosessien onnistumisen edellytykset ovat seuraavat (ks. myös Saari 2011a):

- Tarvitaan selkeä päätös ja prosessille johtaja/koordinoija.
- Prosessin eteneminen edellyttää konsultointia ja tukea.
- Prosessin on oltava läpinäkyvä ja mukaan lähtevien liittojen on julkisesti sitouduttava siihen.
- Vammaisten henkilöiden on oltava mukana päätöksenteossa ja toteutuksessa.
- Eri toimijatahoilla on oltava selkeät ohjeet siitä, keitä prosessi koskee ja millaisin säännöin ja järjestelmin vammaisurheilua organisaation eri tasoilla toteutetaan.
- Prosessia toteuttavassa organisaatiossa on oltava asialle omistautunut työryhmä.
- Prosessilla tulee olla lyhyen ja pitkän tähtäimen toimintasuunnitelmat, sekä arviointi- ja seurantajärjestelmä.
- Prosessiin lähdetessä on varmistettava resurssit ja toimenpiteet esteettömyystyöhön ja -muutokseen sekä soveltavan liikunnan apuvälineiden hankintaan.
- Prosessin aikana tarvitaan luokittelukoulutusta ja tietoa vammaisurheilusta.
- Prosessille on annettava aikaa.

Arviointikehys. Edellisten näkökulmien pohjalta muotoilin arviointikehymksen (lähdöt, toteutus, haasteet), jonka valossa tarkastelin kohteena olevien lajiliittojen toimintaa (taulukko 1).

Lähdöt	<p>Onko integraation prosessiin lähdöstä tehty päätös? Onko päätös julkinen?</p> <p>Onko olemassa toimintasuunnitelma?</p> <p>Miten prosessia seurataan tai arvioidaan?</p> <p>Keitä prosessi koskee/ keitä ei?</p> <p>Mitkä ovat tavoitteet?</p>
Onnistumiset ja toteutus	<p>Millaiset resurssit prosessilla/työllä on?</p> <p>Onko nimetty vastuhenkilö ja/tai työryhmä?</p> <p>Ovatko vammaiset henkilöt mukana/osallisia prosessissa?</p> <p>Millaiset valmennus- ja kilpailujärjestelmät ovat/ onko niissä huomioitu vammaisurheilu ja vammaisurheilijoiden tarpeet?</p> <p>Miten on järjestetty vakuutukset, lisenssit ja tilastointi?</p> <p>Onko luokittelijaa ja/tai luokittelukoulutusta?</p> <p>Millaiset yhteistyöverkostot/ työnjako järjestössä on?</p> <p>Onko esteettömyystyötä, vammaisurheilua tukevaa koulutusta ja viestintää?</p> <p>Millaiset seuratason tuki- ja rekrytointijärjestelmät ovat?</p>
Haasteet	<p>Mikä toimii/ mikä ei toimi ja miksi?</p> <p>Miten toimijat selittävät asiaa itselleen ja muille?</p>

2 Inklusion startit ja jatkot

2.1 *Liikuntaa Kaikille Lapsille -hanke (2002–2008)*

Liikuntaa Kaikille Lapsille -hanke käynnistettiin vuonna 2002. Sen tavoitteena oli lähikouluajatuksen mukaisesti tukea kehitystä kohti kaikille avointa lähiseuraa sekä kaikille avoimia, matalan kynnyksen kerhoja ja harrastusryhmiä. Keskeisinä toimintatapoina olivat koulutus, konsultointi sekä matalan kynnyksen liikuntatapahtumat. Verkostomaisen yhteistyön käynnistivät Suomen Invalidien Urheiluliitto ry ja Suomen Kehitysvammaisten Liikunta ja Urheilu ry. Myöhemmin mukaan liittyi myös Näkövammaisten Keskusliitto ry:n liikuntatoimi. Kehittämiskumppaneiksi löytyivät Nuori Suomi, lajiliitot, SLU:n aluejärjestöt, Invalidiliitto sekä Jyväskylän yliopisto. Kaikkiaan yhteistyössä oli mukana noin sata oppilaitosta, järjestöä tai kuntaa.

Hankkeen oppimisprosessia, määriä ja laatua kokoava arviointiraportti (Saari, Rautio & Remahl 2008) osoittaa, että hanke oli suomalaisen liikuntakulttuurin inklusioajattelun käynnistäjä. Koulutusten, tapahtumien ja liikuntaleirien kautta saatiin aikaan vammaisten ja vammattomien lasten ruohonjuuritason kohtaamisia, joiden ajateltiin vievän inklusiota eteenpäin. Hankkeen aikana vammaisurheilun toimijat alkoivat pohtia rooliaan kehityskumppaneina ja konsultteina opastamassa urheiluseurojen ja lajiliittojen toimijoita toteuttamaan matalan kynnyksen liikuntapalveluja, jotka soveltuvat mahdollisimman monelle, vammaisille ja vammattomille. Hankkeen aikana koulutettiin ohjaajia, koottiin kouluttajaverkosto ja luotiin toiminnallinen koulutusmalli. Yleisen liikunnan toimijat (lajiliitot, seurat, toimialajärjestöt, aluejärjestöt ym.) toteuttivat kaikille avoimia tapahtumia ja tarjontaa. Hankkeen määrällisiksi tuloksiksi laskettiin noin tuhat koulutettua ohjaajaa, lähes 200 tapahtumaa, noin 18 000 liikkujaa ja 56 lasten liikuntaleiriä, joilla liikkuvat vammaiset ja vammattomat lapset yhdessä. Hankkeen päätyttyä Nuori Suomi otti vastuulleen erityisen tuen kehitystyön, Kaikille Avoin -ohjelma käynnistyi ja vammaisurheilujärjestöjen keskinäisen yhteistyön vahvistuminen johti osaltaan Suomen Vammaisurheilu ja -liikunta VAU ry:n syntyyn. (Saari ym. 2008.)

2.2 ”Erityinen tuki” Nuoressa Suomessa 2008–

Lähtötilanne:

Liikuntaa Kaikille Lapsille -hankkeen päättymisen jälkeen Nuori Suomi ry:n kehittämissuunnitelman keskeisimmäksi tavoitteeksi kirjattiin erilaisten lasten ja nuorten näkökulman integroiminen kaikkeen Nuoren Suomen toimintaan seitsemälle alueelle toimialoittain: seuratoiminta, liikkuva päivähoito, liikkuva koulu, olosuhdetyö, viestintä, edunvalvonta ja aluetyö ja Nuori Suomi -tiimi (Nuori Suomi ry 2008; Rautio 2008, ks. liite 1).

Onko tavoitteissa onnistuttu?

Kehityspäällikkö Sari Rautio luettelee onnistumisina kampanjat, keskeiset koulutukset ja päivittäisen liikunnan operaatiot:

- Kampanjoissa kaikille avoin näkökulma on mukana oppaissa, viestinnässä, vinkeissä ja koko prosessissa.
- Keskeiset koulutukset on käyty läpi ja mm. Löydä liikunta -koulutus uudistui merkittävästi kaikkien lasten matalan kynnyksen kerhotoiminnan koulutukseksi.
- Päivittäisen liikunnan operaatioissa heterogeenisyys ja lapsilähtöinen, yksilöllinen tekeminen on arkipäivää.
- Urheiluyksikössä Tervetuloa ohjaajaksi -koulutus on kaikille avoin.
- Monenlaista menijää -konsultointityökalupakin kautta on päästy lajiliittojen kanssa eteenpäin.

Lisäksi Rautio painottaa, että erityisen tuen määrittely on edistynyt Nuoren Suomen toiminnassa ja ”on päästy jättילוikka eteenpäin aidosti yksilöllisessä ja lapsilähtöisessä tekemisessä”.

Mitkä ovat kolme keskeisintä onnistumista?

Raution mukaan keskeisimmät onnistumiset ovat:

- 1) Erityisen tuen arkipäiväistyminen ja näkyväksi tekeminen
- 2) Konsultoivan työtavan käyttöönotto
- 3) Uudet verkostot, jotka aidosti lisäävät liikunnan mahdollisuuksia.

Mitkä tekijät vaikuttavat onnistumisten taustalla?

”Onnistumisten taustalla vaikuttavat strukturoidut ja hyväksi havaitut sekä moniammatilliset ja joustavat työskentelytavat. Keskeistä ovat avoin ja positiivinen vuorovaikutus sekä tehokas viestintä. Lopuksi painottaisin ratkaisukeskeistä työskentelytapaa ja laajoja verkostoja.” (Rautio.)

Mikä ei onnistunut tai jäi kesken?

Raution mukaan urheiluyksikön eteneminen aidosti kaikille avoimeen suuntaan jäi kesken. ”Asennemuokkaus on hidasta ja vaatii pitkäjänteisyyttä sekä jatkuvaa vuorovaikutusta”, hän painottaa.

Mikä on yllättänyt?

”Ihmisten valmius tehdä yhdessä kun on lupa, aika ja paikka”, vastaa Rautio.

Mitkä tekijät estävät tai hidastavat tämän suuntaista kehittämistyötä?

Keskeisimmät hidasteet ovat asenne, työskentelytapa (joka ei tue tämän tyyppistä työskentelytapaa) ja omistajuus (”tää on mun juttu”) (Rautio).

2.3 Kaikille Avoin -ohjelma 2006–2010

Kaikille Avoin -ohjelman alku 2006 sijoittuu vuosikymmenen loppupuolelle aikaan, jolloin muutoksia tapahtui usealla rintamalla yhtä aikaa. Liikuntaa Kaikille Lapsille -hanke ja Suomen Paralympiakomitean lajiliittohankkeet (ks. 3.1) lähenivät loppuaan.

Vammaisurheilun piirissä oli huomattu, että seurat ja yleisen liikunnan toimijat tarvitsevat jatkossakin pitkäjänteistä tukea ja neuvontaa. Lisäksi yhdistymisneuvottelujaan aloittelevat vammaisurheilujärjestöt tarvitsivat yhteisen koulutusfoorumia. Kaikille avoin -käsitteestä muodostui liikuntamaailmassa synonyymi inkluusiokäsitteelle. Liikunnan toimijoiden piirissä ryhdyttiin puhumaan mahdollisuuksien tasa-arvosta, kaikille avoimesta toiminnasta, kaikille avoimen toiminnan mukaisista toimintatavoista ja esimerkiksi kaikille avoimesta urheiluseurasta. (Kaikille Avoin 2010.)

Sattumoisin samana vuonna Kaikille Avoin -hankkeen käynnistymisen aikaan hyväksyttiin myös vammaisten henkilöiden oikeuksia koskeva YK:n yleissopimus. YK:n yleissopimuksen vaikutuksesta vammaisurheilussa päädyttiin kaksoisstrategiaan, jota kutsutaan yhdessä ja erikseen -periaatteeksi. Sen mukaisesti kaikille avointa toimintaa ja vertaistoimintaa tulee kehittää rinnakkain ja samanaikaisesti. Vammaisten henkilöiden näkökulmasta yhdessä ja erikseen -ajattelu korostaa mahdollisuuksien tasa-arvoa, jossa painotetaan vammaisen henkilön mahdollisuutta valita harrastuskontekstinsa.

Kaikille Avoin -ohjelma ja sen myötä myös ohjelman koordinaattori Riikka Juntunen siirtyivät Suomen Invalidien Urheiluliiton alaisuudesta Suomen Liikunta ja Urheilu SLU ry:n alaisuuteen vuonna 2009 sillä ajatuksella, että SLU:n kautta inklusiotyö juurtuisi paremmin suomalaiseen liikuntakulttuuriin. Vammaisurheilujärjestöjen yhdistyminen, Suomen Vammaisurheilu ja -liikunta VAU ry:n synty sekä Riikka Juntusen siirtyminen VAU:n toiminnanjohtajaksi 1.9.2010 johtivat kuitenkin siihen, että SLU päätti siirtää Kaikille Avoin -ohjelman vetovastuun takaisin uuden vammaisurheilujärjestön käsiin. Tarkemmat sopimukset ja jatkon määrittelyt ovat toistaiseksi tekemättä.

Kaikille Avoin -ohjelman arviointi

Kaikille Avoin -ohjelman visio (2006):

Liikunnalla ja urheilulla on halu ja kyky toteuttaa kaikille avointa toimintaa. Laaja-alainen tasa-arvo, syrjimättömyys ja suvaitsevaisuus ovat olennainen osa arvopohjaa. Erilaisuus on rikkaus ja kaikkia toimijoita hyödyttävä seikka. Toimintaympäristö on esteetön ja saavutettava. Toimintatavat eivät sulje ketään pois. Toiminta voi olla yhteistä tai erillisissä ryhmissä tai joukkueissa tapahtuvaa. Eri lajien vammaisurheilumuotoja, kaikkia harrastajia, toimijoita, ohjaajia ja valmentajia pidetään urheilussa, lajiliitoissa, alueorganisaatioissa ja seuroissa yhtä arvokkaina. Kaikki osapuolet hyötyvät yhteistyöstä.

Lähtötilanne:

Kaikille Avoin -ohjelman projektisuunnitelmassa (8.2.2007) määriteltiin, että ohjelman tavoitteena on lajiliittojen inklusio- ja integraatioprosessien tukeminen. Työskentelytapoja ovat konsultointi, koulutus ja rekrytointi. Konkreettisine tavoitteina on suunnitella ja toteuttaa vammaisurheilun yhteinen koulutustarjotin, konsultoida lajiliittoja integraatioon ja inklusioon liittyvissä asioissa sekä luoda rekrytointiverkosto uusien harrastajien saamiseksi seurojen, liittojen ja alueiden toimintaan. SLU:n avainhenkilöille lähetetyssä sähköpostikyselyssä pyydettiin arvioimaan onnistumisia ja haasteita edellä kuvatun lähtökuvauksen valossa. (Liite 1.)

Onko tavoitteissa onnistuttu?

SLU:n kehitysjohtaja Juha Heikkala ja yhteiskuntavastuun asiantuntija Juha Beurling arvioivat, että Kaikille Avoin -ohjelman myötä inklusion ymmärrys on lisääntynyt. Toisaalta haasteena ovat asenteet ja esteelliset liikuntapaikat. He painottavat, että lisätietoa ja tutkimusta tarvitaan.

Peruskonsepti (mistä puhutaan, mihin pyritään, miten toimitaan) on Kaikille avoin -ohjelman aikana tullut hyvin selkeäksi ja pohja käytännön toiminnalle on jäsennetty. Asioissa on edetty tavoitteiden suunnassa, ainakin ihmisten tietoisuudessa kaikille avoimien teemoista on tapahtunut muutosta parempaan; mutta emme tiedä kuinka laajasti. (Heikkala & Beurling.)

Kolme keskeisintä onnistumista ovat Heikkalan ja Beurlingin mukaan:

- 1) Käytännön pragmaattiset toimenpiteet, joilla on päästy lähelle käytännön ruohonjuuritason toimijoiden arkea; teoriaa vietiin kohti arkea.
- 2) Suora yhteys paikallisen tason toimijoihin.
- 3) Ohjelman puitteissa syntyneet uudet ideat ja avaukset myös muihin SLU-yhteisön Reilun Pelin teemoihin liittyen, mm. maahanmuuttajien Liikuttaja-koulutus.

Onnistumisten keskeisiksi tekijöiksi Heikkala ja Beurling esittävät konsultatiivisen toimintatavan, joka on ”sellainen ote ja asenne koko ohjelmassa, jossa otetaan suora yhteys paikallisen tason toimijoihin”, sekä ohjelmaa vetäneen Juntusen osaamisen, verkostot ja peräänantamattomuuden.

He kuitenkin epäilevät, että yhteiskunnassa tapahtuvat ilmapiirin muutokset (esim. politiikassa) ”vetävät mattoa alta” tällaiselta kehitystyöltä.

Joko asenteet tai resurssien vähäisyys johtaa siihen, että liikuntakulttuurissa/järjestöissä keskitytään vain ”perinteiseen sporttiin” eikä nähdä laaja-alaisen liikunnan ja urheilun mahdollisuuksia omankin toiminnan pohjan vahvistamisessa. sillä ”perussportin” käsitteeseen ei vielä kaikilta osin kuulu Kaikille avoin -ohjelmankin mukainen laaja-alaisuus (Heikkala ja Beurling.)

2.4 Yhteenveto: Erityinen tuki ja Kaikille Avoin

SLU:ssa ja Nuoressa Suomessa on lähdetty liikkeelle laajalla otteella inklusiota tavoitellen. Nuoren Suomen tavoite (Rautio 2008) erityisen tuen näkökulman sisällyttämisestä kaikille toimialoille oli erityisen kunnianhimoinen. Tämän suppean arvioinnin valossa (=sähköpostikyselyyn ei saatu eri toimialojen johtajien vastauksia) näyttäisi, että hyvistä aluista huolimatta asia ei vielä ”kuulu” kaikille. Näin laajat muutosprosessit edellyttävät onnistuakseen koko organisaation sitoutumista yhteisiin tavoitteisiin ja keinoihin. Haasteen mittavuuden huomioiden Raution kuvaamat tulokset ovat kuitenkin hyviä startteja kohti erityisen tuen normalisoitumista ja arkipäiväistymistä kaikessa lasten liikunnassa.

Onnistumisen avaintekijöinä ovat verkostot. Riikka Juntunen korostaakin, että Kaikille Avoin -ohjelman tavoitteena oli alusta alkaen ”toimia verkostomaisesti”.

Projektikoordinaattorin tehtävänä oli ihmisten saattaminen yhteen: ”antaa ihmisille ajatuksia, sparrata ja tukea omassa työssään”. Esimerkiksi vuonna 2007 järjestetyn curlingpäivän johdosta Suomen Curlingliitto otti asiakseen viedä pyörätuolicurlingia eteenpäin määrätietoisesti. ”Nyt neljä vuotta tapahtuman jälkeen meillä pelataan kansallista sarjaa, maajoukkue lähestyy kansainvälistä kärkeä ja kotimaassa on järjestetty MM-karsintaturnaus. Ei tätä olisi yksi projektityöntekijä saanut aikaan”. Toisena esimerkkinä Juntunen mainitsee yhteistyön Liikuntatieteellisen seuran Erityisliikuntaa kuntiin -hankkeessa. Yhteistyön kautta kaikille avoimen liikuntakulttuurin viestiä vietiin suoraan kuntatason toimijoille. Kolmanneksi Juntunen kokee tärkeänä kerätä hyviä esimerkkejä lajiliittojen ja seurojen toiminnasta. Esimerkkinä hän mainitsee Suomen Aikidoliiton näkövammaisten aikuisten, sekä moottoriurheilun ja amerikkalaisen jalkapallon kuurojen urheilun toiminnan, mutta toisaalta

...valitettavan monta asiaa jäi kuitenkin kesken. SLU:ssa Kaikille Avoin jäi melko irralliseksi muusta toiminnasta, vaikka hyviä aloituksia tehtiinkin esimerkiksi olosuhdetyössä ja Reilun Pelin tiimoilla. (Juntunen, henkilökohtainen tiedonanto 15.9.2011.)

Sekä Nuoressa Suomessa että SLU:ssa toteutus on ainakin jossakin määrin törmännyt suomalaisen urheilun kehittämistoimien yleiseen ongelmaan, henkilöitymiseen. ”Erityinen tuki” on henkilöityi Sari Rautioon ja ”Kaikille Avoin” Riikka Juntuseen. Rautio ja Juntunen päätyivät omien organisaatioidensa konsulteiksi erityisliikuntaan ja vammaisuuteen liittyvissä asioissa. Toinen ja näkymättömämpi ongelma on järjestökentän arkuus ja varovaisuus ”toisten tontille astumisesta”, muistelee Sari Rautio (henkilökohtainen tiedonanto 19.9.2011). Vammaisliikunnan toimijat koetaan vahvoina asian omistajina. Mahdollisia konflikteja ehkä vältellään pysymällä poissa ”toisten tonteilta”.

3 Lajiliittointegraatio

3.1 Suomen Paralympiakomitean lajiliittointegraatio 2005–2007

Kansainvälisten integraatiotyön mallien mukaisesti myös suomalaisessa vammaisurheilussa lähdettiin etsimään menestystä ja tehokkuutta lajiliittointegraatiosta. Integraatiosta oli toki puhuttu jo aiemminkin ja vammaisurheilussa oli jo 1960-luvulta tehty yhteistyötä lajiliittojen ja -seurojen kanssa. Lajiliittohankkeen sysäsi liikkeelle Suomen Paralympiakomitean vuonna 2002 hyväksytty strategia, joka kiteytti komitean tavoitteeksi vammaisurheilun menestyksen jatkumisen. Integraatiota tuki myös ns. Kivistön huippu-urheilutyöryhmän mietintö, joka edellytti vammaishuippu-urheilun huomioonottamista ”nykyistä olennaisesti enemmän ja tasa-arvoisemmin osana suomalaista huippu-urheilujärjestelmää” (Opetusministeriö 2004). Lajiliittointegraatio koski ensisijaisesti vammaishuippu-urheilijoiden maajoukkueitoimintaa.

Huippu-urheilu oli keskeinen termi, johon paralympiaurheilu haluttiin kategorisoida. [...] Lähtökohdaksi sovittiin lajikohtainen lähestymistapa ja tavoitteena oli integroida vammaishuippu-urheilu omien lajiensa huippu-urheilun yhteyteen, mikäli yhdistäminen tuottaa molemminpuolisen hyödyn. (Maria Laakso, henkilökohtainen tiedonanto 15.6.2009.)

Hanketta toteutettiin 2005–2007 Opetusministeriön tuella siten, että Suomen Paralympiakomitea sai ministeriöltä kukin vuosi jaettavakseen 50 000–55 000 euroa lajiliittojen integraatiotyön tukemiseen, yhteensä 155 000 euroa. Integraatiotuen lisäksi lajiliitot saivat myös muita tukia, esimerkiksi valmennuksen tehostamiseen, arvokilpailuihin osallistumiseen, valmentajien palkkoihin tai nuorisostipendeihin.

Suomen Paralympiakomitean integraatiorahankkeessa vuonna 2005 lajiliiton alle siirtyivät judon, purjehduksen ja uinnin, 2006 alppi- ja maastohiihdon ja 2007 yleisurheilun huiput paralympialajeissa ja -luokissa. Jo ennen tätä hanketta Suomen Ratsastajainliitto ja Suomen Ampumaurheiluliitto olivat toteuttaneet lajiensa vammaisurheilua ja esimerkiksi Suomen Judoliitolla oli vahvaa toimintaa kehitysvammaisten judossa. Lisäksi Sydneyn paralympialaisten jälkeen käynnistynyt eri vammairyhmien maajoukkueiden yhdistyminen ja siirtyminen Suomen Paralympiakomitean alaisuuteen yleisurheilussa, uinnissa, hiihdossa ja alppihiihdossa helpottivat prosessia. Kolmivuotisen hankkeen jälkeen opetusministeriö korotti integraatiolajien toiminta-avustusta. Korotuslupaus koskee myös uusia integraatiolajeja.

Paralympialajien siirtyminen erillisistä vammaisurheilun organisaatioista lajiliittoihin on jatkunut myös integraatiohankkeen jälkeen Kansainvälisen Paralympiakomitean IPC:n mallin ja suosituksen mukaisesti. Hankkeen päättymisen jälkeen 2007 paralympialajeista vastuuta ottaneita integraatiolajiliittoja ovat Suomen Tennisliitto 2008, Suomen Pyöräilyunioni 2009 sekä Suomen Curlingliitto ja Suomen Pöytätennisliitto 2011. Myös uusien lajien kanssa (koripallo, soutu, melonta, triathlon, jääkiekko ja jousiammunta) käydään alustavia neuvotteluita. Kimmo Mustonen kuvaa kansainvälisten ja kotimaisten IPC-lajien vastuita liitteessä 7 (tilanne syksyllä 2011).

3.2 Lajiliittojen verkkopalvelut ja dokumentit

Verkkopalvelut (ks. liite 4). Tarkastelin tätä arviointia suorittaessani heinäkuussa 2011 integraatiolajiliittojen verkkopalveluita. Tietoa oli yllättävän vaikea löytää. Liitoissa, joissa vammaisurheilijoiden valmennusvastuu on ulkoistettu, liiton sivuilta ei yleensä löydy yhteystietoja keneltä kysyä ruohonjuuritason tarjonnasta, lajikokeiluista tai esimerkiksi omalla paikkakunnalla toimivista mahdollisista seuroista. Neljän liiton sivuilla oli selkeitä virheitä, vanhoja tietoja tai toimimattomia linkkejä.

Löytyi myös hyvin palvelevia sivustoja, kuten uinnissa ja ratsastuksessa. Esimerkiksi ratsastuksen verkkopalvelu esittelee erilaisia väyliä lajin pariin. Lisäksi erilaiset käsitteet on koottu selkeään infopakettiin:

Vammaisratsastus, erityisryhmien ratsastus: 1) Ratsastus harrastuksena tarjoaa kaikille avointa, esteetöntä ja elämyksellistä liikuntaa, myös erityisryhmille. 2) Erityisryhmiin kuuluvien ihmisten ratsastuksesta käytetään nimityksiä vammaisratsastus tai erityisryhmien ratsastus. Lajina ratsastus on kaikille periaatteessa samanlainen, oppilaiden tavoitteena on oppia ratsastamaan vamman haitan asettamien rajoitusten puitteissa ja ne huomioon ottaen. (www.ratsastus.fi/lajit/vammaisratsastus)

Parhaiten palvelevat verkkosivustot olivat tarkasteluajankohtana uinnin ja ratsastuksen sekä ampumaurheilun (liikuntavammaiset) ja pyöräilyn (liikunta- ja näkövammaiset) verkkopalvelut. Vain harva laji viestii paralympialajien ulkopuolelle ottaen huomioon esimerkiksi kehitysvammaiset, kuurot, elinsiirron saaneet tai muut vamma- ja pitkäaikaissairausryhmät.

Toimintakertomukset ja strategiat (ks. liite 1). Tarkastelin kunkin lajiliiton integraatiotoiminnan käynnistämivuoden sekä vuoden 2010 toimintakertomuksia ja

strategioita etsien niistä taustoja ja hahmotellakseni kuvaa lajiliiton vammaisurheilutoiminnan kehittymisestä. Lähtötilanteessa paralympiayhteistyö mainittiin lähes kaikkien lajiliittojen toimintakertomuksissa osana huippu- ja kilpaurheilua. Vammaisurheilu ja erityisliikunta esiintyivät paralympiaviittauksen lisäksi myös judon (sovellettu judo), ratsastuksen, purjehduksen ja uinnin toimintakertomusten muissa sisällöissä. Vuonna 2010 tilanne on edelleen samankaltainen. Joissakin lajiliitossa toiminta koskee vain paralympialajeja ja -yhteistyötä. Lisäksi yleensä mainittiin myös paralympiaurheilijan mukanaolo valmennustiimissä ja mahdolliset mitalisaavutukset. Paralympiaurheilu voi myös näkyä vain numeroina tilinpäätöksessä ja listassa liiton jäsenyyksistä. Edellä mainittujen liittojen lisäksi SAL on vakiinnuttanut vammaisampumahurheilun osaksi toimintasuunnitelmiaan.

Yhteenveto: hankala vammaisurheilu. Australian ja Norjan oppien valossa integraation prosessien avainkysymyksiä ovat läpinäkyvyys, julkisuus ja selkeä vastuuhenkilö tai -tiimi. Lajiliittojen verkkopalvelut ja toimintakertomukset ovat lajin käyntikortti. Ne vastaavat kysymyksiin: "Keitä varten olemme olemassa? Keille ja mitä haluamme itsestämme/lajistamme viestiä?" Ne paljastavat paitsi sen mitkä vammairyhmät tai millainen vammaisurheilu kuuluvat lajiliiton toimintaan, mutta myös sen ketkä eivät kuulu "meille".

Vammaisurheilutoiminnan näkymättömyyden toimintakertomuksissa voi tulkita kahdella tavalla. Joko lajiliitossa on esimerkiksi nuoriso-ohjelmien saavutettavuudessa edetty jo niin pitkälle, ettei kaikille avointa toimintaa tarvitse erikseen alleviivata tai todennäköisemmin, että vammaisurheilua ei pidetä itsestään selvänä osana lajiliiton perustoimintaa, se etsii paikkaansa lajiliiton eri toiminnoissa, sille ei ehkä ole löytynyt luontevia yläotsikoita, tai asia on vain unohtunut.

Prosessin edetessä vammaisten liikkujien ja vammaisurheilun kuuluukin muuttua näkymättömämmäksi samalla kun siitä tulee luonteva osa koko liiton toimintaa. Lajiliitot joutuvat pohtimaan suhdettaan syrjintään ja yhdenvertaisuuteen. Etenkin prosessin alussa, ja jotta asialle saadaan tilaa ja näkyvyyttä, joudutaan ehkä miettimään sopivia sanoja ja tapoja vammaisurheilun ja erilaisen lajikulttuurin esille tuomiseen (positiivinen syrjintä). Ajan myötä päädytään ehkä tilanteeseen, jossa joudutaan miettimään myös milloin ja missä tilanteissa todellinen yhdenvertaisuus vaatii luopumista erillisyydestä, erityispalveluista ja vammaisurheilun korostamisesta.

3.3 Paikkausliikkeitä: kolmikantaneuvottelut

VAU:n perustamisen jälkeen syksyllä 2009 toimialapäällikkö Hannele Pöysti ryhtyi järjestämään yhteistyöneuvotteluita integraatiolajiliittojen ja Suomen Paralympiakomitean kanssa. Entisiä yksittäisten vamma ryhmien ja lajiliittojen välisiä yhteistyökäytäntöjä tarkastellaan nyt uudesta ja entistä laajemmasta näkökulmasta. Tavoitteina olivat tiedonkulun parantaminen ja yhteistyöstä sopiminen. Tämän raportin kirjoitushetkellä (syksy 2011) on menossa kolmikantaneuvottelujen kolmas kierros. Kokouksissa käsitellään ajankohtaisten aiheiden lisäksi maajoukkueen tilanne (paralympialajit ja ei-paralympialajit), luokittelu, vakuutukset ja lisenssit, valmennus- ja koulutusjärjestelmät, SM-kilpailut, seuratoiminta, kansalliset kilpailujärjestelmät, uusien urheilijoiden rekrytointi ja Tie Tähtiin -hanke, viestintä, tilastointi, työryhmä- ja tiimityöskentely ja muut asiat sekä sovitaan jatkotoimenpiteistä. Liitteessä 3 on lueteltu 2010 mennessä käydyt kolmikantapalaverit ja tämän luvun pohjana käyttämäni muistiot.

Keitä lajiliiton toiminta koskee ja keitä ei? Lajiliittojen ja Suomen Paralympiakomitean integraatiosopimuksissa määritelty toiminta koskee vain paralympialajeja ja -luokkia. Lajiliitoilla ei pääsääntöisesti ole halua laajentaa vammaisurheilun tarjontaansa paralympialajien ulkopuolelle ilman lisäresursseja VAU:n tai OKM:n suunnalta. Poikkeuksena muista Judoliitto on ottanut vastatakseen myös Special Olympics -judon VAU:n erillistä korvausta vastaan.

Henkilöresurssit ja osallisuus. Päätoiminen vammaisurheilun työntekijä on vain uinnissa (Kati Kauhanen). Ratsastuksessa Merja Alasjärvi vastaa erityisryhmistä ja paralympiavalmennuksesta vastaa päävalmentaja. Ampumaurheilussa Pirjo Peltola vastaa paralympiatoiminnan lisäksi vammattomien kiväärilajien valmennuksesta. Yleensä vammaisurheilusta vastaa erillinen oto-valmentaja (yleisurheilu, maastohiihto, pöytätennis, pyörätuolicurling, judo) tai urheilijan palvelut on räätälöity liiton muun valmennuksen oheen, kuten tenniksessä ja alppihiihdossa, joissa on kyse vain yhdestä vammaisurheilijasta. Se missä määrin tehtäviä on jaettu muiden toimihenkilöiden kesken, riippuu täysin lajiliitosta. Inklusion näkökulmasta vammaisurheilun vastuun jakaminen useammalle liiton toimihenkilölle on hyvä, mutta tällainen toimintatapa vaatii toimiakseen hyvää työnjakoa, suunnittelua ja sisäistä koordinaatiota. Vain ratsastuksen ja purjehduksen työryhmissä on mukana vammaisia henkilöitä.

Vakuutukset ja lisenssit. Vakuutukset ja kilpailulisenssit on pääsääntöisesti erotettu toisistaan. Joissakin lajeissa seuran jäsenmaksu sisältää tapaturmavakuutuksen (judo, ratsastus, curling). Esimerkiksi tenniksessä maksetaan vain kilpailuoikeudesta, vakuutus ei ole pakollinen. Usean lajin harrastajalle tilanne on sekava. Monilajilisenssejä ei ole olemassa. Toisaalta lajiliittointegraation seurauksena osa sellaisista vammaisurheilijoista,

jotka eivät ole aiemmin saaneet vakuutusta (esim. osa liikuntavammaisista urheilijoista), ovat päässeet lajiliiton urheilijoille tarkoitetun vakuutusturvan piiriin.

Koulutus. Vammaisurheilun sisältöjä on integroitu lajiliiton ohjaaja- ja valmentajakoulutuksiin ampumaurheilussa, tenniksessä ja yleisurheilussa (vähintään I-tason koulutus). Uinnissa vammaisosio kuuluu kaikille tasoille I–III sekä lisäksi Vesipeuhula- ja Vesirallikoulutuksiin. Judossa on erillinen sovelletun judon ohjaajakoulutus ja ratsastuksessa vammaisratsastuksen peruskurssi. Osassa liitoista koulutustilannetta vielä selvitetään, tarve lisäkoulutukseen tunnistetaan ja moni liitto haluaa koulutusyhteistyötä VAU:n kanssa.

Seurat. Vain judo, pyöräily ja uinti ovat seurakyselyissään selvittäneet vammaisurheilun tarjontaa/vammaisurheilijoita. Kolmikantaneuvottelujen myötä aiheeseen on tartuttu ja useat liitot ovat lisänneet seurakyselyihinsä vammaisurheilijoita ja/tai erityisliikuntaa kartoittavia kysymyksiä. Oletettavissa siis on, että jatkossa ruohonjuuritason tarjonnasta tiedetään enemmän.

Kilpailut. SM-kilpailut ovat vammattomien ja vammaisurheilijoiden yhteiset ampumaurheilussa, uinnissa ja judossa. Pyörätuolicurlingilla on omat SM-kilpailut, alppihiihdossa neuvoteltiin SM-kilpailujen saamisesta juniorikilpailujen yhteyteen ja ratsastuksessa vammaisluokkien SM-kilpailut perutaan, jos osallistujamäärä jää alle kolmen. Vuodesta 2011 alkaen vammaisyleisurheilijoiden ulkoratojen SM-kilpailut saatiin mukaan SUL:n hakumenettelyyn ja SUL otti vastuun kilpailuista. Lajiliittojen haasteena on halukkaiden kisajärjestäjien löytyminen (SUL, uinti), kilpailujärjestelmien yhteensovittaminen (kuten vammaisurheilun luokat yleisurheilussa), liian pienet osallistujamäärät (tennis, pyöräily) ja sovittujen kilpailujen peruuntuminen, josta seuraa tyytymättömyyttä sekä kilpailulisenssien maksajien että järjestäjien keskuudessa (esim. uinti). Tilastointijärjestelmät ovat useassa liitossa vielä kesken.

Luokittelu. Lajikohtaisia luokittelijoita on uinnissa, yleisurheilussa, alppihiihdossa ja ampumaurheilussa. Näkövammaisten urheilijoiden luokittelu on lajista riippumatonta. Suomen Paralympiakomitean valmennuspäällikkö Kimmo Mustonen vastaa luokittelijoista ja luokittelijakoulutuksesta. Luokittelu ei näyttäisi kuuluvan lajiliittojen huolenaiheisiin, ks. rekrytointi.

Viestintä. Toimivia tapoja viestiä puolin ja toisin etsitään vielä. Viestinnässä puhutaan hyvin konkreettisista asioista, kuten terminologiasta, vastuuhenkilöiden lisäämisestä lehden postituslistalle, linkkien lisäämisestä toistensa verkkopalveluihin, kansainvälisten kilpailukutsujen välittämisestä ja kilpailujen tulosten tiedottamisesta puolin ja toisin.

Rekrytointi. Vain harvalla liitolla on oma rekrytointijärjestelmä tai keinoja uusien vammaisurheilijoiden rekrytointiin. Rekrytointivastuu on pääsääntöisesti annettu Suomen

Paralympiakomitean koordinoimalle Tie Tähtiin -järjestelmälle. Myös VAU:n nuoriso-ohjelmasta toivotaan löytyvän uusia urheilijoita lajeihin. Toisaalta vammaisurheilun lajeihin rekrytointi edellyttää lajiin soveltuvaa vammaa ja siten luokittelutietoa ja -ymmärrystä. Ks. luokittelu.

Lopuksi. Kolmikantaneuvottelut ovat askel kohti uudenlaista sopimuksellisuutta, yhteistyötä ja pitkäjänteistä kehittämistä. Ne ovat auttaneet purkamaan ”itsestänselvyyksiä” ja oletuksia sekä tuoneet näkyviin asioita, jotka helpottavat yhteisellä kentällä toimimista. Yksinkertaisemmillaan niissä sovitaan yhteisistä tapahtumista, tiedottamisesta tai kilpailuista. VAU:n näkökulmasta haastavimpia aiheita ovat olleet Special Olympics -toiminnan ja ei-paralympialajien urheilijoiden (esim. näkövammaisten ampumaurheilu) saaminen mukaan lajiliiton toimintaan. VAU:ssa ehkä kuviteltiin lajiliitointegraatio laajemmaksi ja pidemmälle tavoittelevaksi prosessiksi kuin mitä kolmikantaneuvotteluissa on paljastunut. Lajiliitot puolestaan ovat osin yllättyneet vammaisurheilun toimijakentän pirstaleisuudesta ja moninaisuudesta sekä esimerkiksi rekrytointin ja tiedottamisen haasteista. Vammaisurheilijat on ehkä aikaisemmin kuviteltu yhtenäiseksi laajaksi massaksi, josta tulevat vammaisurheilijat valikoidaan ja otetaan mukaan valmennusryhmiin. Toimintakentän heterogeenisuus ja erilaiset tulokulmat vammaisurheiluun ymmärretään yhteisten neuvottelujen ansiosta lajiliitoissa nyt paremmin.

3.4 *Integraatiolajiliittojen onnistumiset ja haasteet*

Sähköpostikysely (liite 2a) lähetettiin elokuun alussa ja vastaajia olivat lajiliittojen toiminnanjohtajat, vammaisurheilun valmennuspäälliköt ja/tai erityisliikunnan vastuuhenkilöt (liite 2b). Kunkin lajiliiton kokonaisuus käynnistyy lähtötilanteen kuvauksella, joka on koottu lajiliiton hallituksen pöytäkirjoista, toimintakertomuksista ja Suomen Paralympiakomitean raporteista (liite 1).

Suomen Ampumaurheiluliitto (SAL)

Lähtötilanne:

Paralympiayhdistyksen ja SAL:n välisissä yhteistyöneuvotteluissa sovittiin vuonna 2005, että SAL käynnistää projektin, jolla vammaisampumaurheilu integroidaan kokonaan SAL:n toimintaan ja alaisuuteen vuoteen 2008 mennessä. SAL:n liittohallitus edellytti OKM:n erillisavustuksen/ulkopuolisen rahoituksen saamista projektin toteutumiseksi. Projektin tavoitteiksi määriteltiin:

- luoda koulutus- ja valmennusjärjestelmä, joka ottaa erityisryhmien ampujat huomioon*
- siirtää vammaisampumaurheilijoiden koulutus ja valmennus sekä kilpailutoiminta kiinteäksi osaksi SAL:n toimintaa*
- saada lisää valmentajia vammaisurheilun pariin*
- rekrytoida lahjakkaita, uusia vammaisurheilijoita mukaan*
- kehittää vammaisampumaurheilun huippu-urheilua*
- hälventää mahdollisia ennakkoluuloja. (SAL 2004, 28.)*

Leena Paavolainen ja Risto Aarrekiivi pitävät Suomen Paralympiakomitealle palauttamassaan raportissa (2007) hankkeen päätuloksina liiton vammaisurheilun strategiaa, valmennus- ja maajoukkuetoiminnan yhtenäistämistä, VOK-hanketta, valintajärjestelmien ja kriteerien yhtenäistämistä, talousresurssien osoittamista ja vammaisampumaurheilun saamista osaksi liiton normaalia toimintaa.

Onko tavoitteissa onnistuttu? Toiminnanjohtaja Risto Aarrekiivi ja kehityspäällikkö Pirjo Peltola vastaavat, että tavoitteissa on onnistuttu varsin hyvin.

Liikuntavammaisten puolella integrointi on onnistunut kokonaisuudessaan. On käynnistynyt tutkimushankkeita, valmentautuminen toimii saumattomasti yhdessä vammattomien kanssa ja olemme pystyneet laajentamaan myös lajikirjoa mm. haulikkoammunnan puolelle. Liikuntavammaisten ampumaurheilu on nykyään täysin normaali osa ampumaurheilun toimintaa. (Aarrekiivi.)

SAL:n nykyinen koulutus- ja valmennusjärjestelmä ottaa huomioon erityisryhmien tarpeet. Liikuntarajoitteisten edustusampujien integrointi SAL:n edustusvalmennusryhmään alkoi käytännössä jo vuonna 2003. Prosessi on pääpiirteissään sujunut hyvin. Syksyllä 2011 aloittaa toimintansa nuorten paralympia-ampujien ryhmä. (Peltola.)

Mitkä ovat kolme keskeisintä onnistumista? Aarrekiivi mainitsee keskeisimmiksi onnistumisiksi: 1) OKM:n ja Suomen Paralympiakomitean tuen avulla on pystytty

palkkaamaan vastuuhenkilö, jolla asiasta on ollut vastuu, 2) synergiaeduilla on pystytty löytämään hyviä toimintamuotoja ja toiminta saatu saumattomaksi vammattomien kanssa sekä 3) asennemuutoksen kentällä, ”että ennakkoluulot ovat hävinneet”. Peltola lisää listalle valmennus- ja maajoukkue toiminnan yhtenäistämisen ja VOK-perusteisen valmentajakoulutuksen toteutumisen, ”jonka myötä on löytynyt uusia vammaisampumaurheilusta kiinnostuneita valmentajia”.

Mitkä tekijät vaikuttavat onnistumisten taustalla? Keskeisimpinä tekijöinä Aarrekiivi nimeää halun saada asia kuntoon, suunnitelmallisuuden sekä OKM:n ja Suomen Paralympiakomitean tuen. Peltola painottaa VOK-perusteiden yhteydessä uudistettua liiton valmentajakoulutusta.

SAL:n valmentajakoulutusjärjestelmä uudistettiin VOK-perusteiden mukaisiksi 2008–2009. Tällöin oli luontevaa integroida koulutussisältöihin vammaisampumaurheilun erityispiirteet. Valmentajakoulutuksen myötä seuroihin siirtyvä tieto vammaisampumaurheilusta osana paralympiaurheilua on ollut aivan ratkaiseva tekijä uusien kykyjen rekrytoinnissa. (Peltola.)

Mikä ei onnistunut tai jäi kesken? Mikä on yllättänyt? ”Näkövammaisten integrointi on jäänyt kesken”, tunnustaa Aarrekiivi. Positiivisena yllätyksenä hän mainitsee innostuksen ja sen, kuinka nopeasti liitto- ja seuratasen asenteet ovat muuttuneet.

Mitkä tekijät estävät tai hidastavat tämän suuntaista kehittämistyötä? Keskeisimpiä haasteita ovat raha, esteettömyys ja vaikeavammaisten luokissa myös muita suurempi tuen tarve.

Kun kysymys on osin ollut huippu-urheilusta, on suunnitelmallisuus erittäin tärkeää. Jotta suunnitelmassa pystytään etenemään, edellyttää se kaikkien osapuolten sitoutumista suunnitelmien toteuttamiseen. Kun ampumaurheilu nousi Paran yhdeksi järjestelmätukilajiksi, ei komitea ole minusta toiminut kuitenkaan sen mukaisesti. SAL on kuitenkin panostanut sovittulla tavalla ja asiat on saatu kuitenkin etenemään tavalla tai toisella. (Aarrekiivi.)

Jotta näkövammaispuoli pystyttäisiin integroimaan toimintaamme täysipainoisesti, tulee mielestäni VAU:n olla tukemassa integrointia myös taloudellisesti. (Aarrekiivi.)

Kehittämistyön jarruina seuratasolla joissain tapauksissa ovat esteelliset suorituspaikat – vanhoihin kiinteistöihin voi olla lähes mahdoton saada korjauksia (Peltola).

Olen joutunut viime aikoina pohtimaan, onko Suomen Paralympiakomitean, OKM:n tai lajiliittoni intresseissä pitää mukana / kehittää ampumaurheilua niille, jotka luokitellaan vaikeasti vammaisiksi. Ammunnassa he kilpailevat luokassa SH2. Osa heistä tarvitsee henkilökohtaisen avustajan, osa jopa kahden henkilön avustusta päivittäisissä toiminnoissaan. Jos jatkuvasti joudun perustelemaan esim. arvokisajoukkueen huoltajien määrää tai valmennusleirien avustajia, teen asiasta omat johtopäätökseni: ainakin uusien

ampujiin rekrytointi kohdistuu niihin, joiden toimintakyky ei edellytä paljoa avustamista. Toivon asiasta käytävän avointa keskustelua. (Peltola.)

Lopuksi Aarrekiivi hämmästelee integraation pelkoja vammaisurheilun toimijakentässä.

Minua hämmästyttää osin jonkinmoinen kateus/pelko vammaisjärjestöissä, että lajiliitot ottavat ns. vallan kun heidät hyväksyttiin Paralympiakomiteaan. Komitean tukijärjestelmän linjattomuudessa näkyy ko. kateus ja pelko edelleenkin ikään kuin vammaisurheilu tehtäisiin vain ns. perinteisissä vammaisliikuntajärjestöissä. (Aarrekiivi.)

Suomen Curlingliitto ry

Lähtötilanne:

Suomen Curlingliiton hallitus totesi toimintasuunnitelmaa ja talousarvioita käsittelevässä kokouksessaan 7/2010, että "PT-curling siirtyy laji-integraation myötä lopullisesti Curlingliiton alaisuuteen vuoden 2011 alusta lukien" (Suomen Curlingliitto 19.10.2010).

Onko tavoitteissa onnistuttu? Lauri Ikävalko, pyörätuolicurlingin päävalmentaja vastaa, että tavoitteissa on onnistuttu. "Koko toiminta on ollut curlingliiton alaisuudessa 2011 alusta alkaen."

Mitkä ovat kolme keskeisintä onnistumista? "1) Olemme pystyneet yhdistämään liiton tekemää lajin edistämistyötä myös pt-curlingin osalta, 2) Kansallisen kilpailutoiminnan yhdistäminen pt-curlingin ja normaalin curlingin osalta, 3) Suomen Curlingliiton huippucurlingin valmennustoiminnan hyödyntäminen."

Mitkä tekijät vaikuttavat onnistumisen taustalla? Onnistumisten taustalla vaikuttaa "yhteinen näkemys pt-curlingin kehittämisestä osaksi Suomen Curlingliiton toimintaa".

Mikä ei onnistunut ja mikä jäi kesken? Mikä on yllättänyt? Ikävalko vastaa, ettei varsinaisia epäonnistumisia tai yllätyksiä ole "tässä vaiheessa vielä koettu". Vain rahoitus huolestuttaa.

Haasteena on saada selvyys OKM:n rahoitukseen. Eli mikä kuuluu pt-curlingille ja mikä curlingille? Olisi valtava helpotus saada jonkin tyyppinen korvamerkkaus avustuksiin.

Kokemuksieni perusteella laji-integraatio oli hyvä ratkaisu. Yhteiset projektit valmennukseen yms. antavat paljon lisä resursseja pt-curlingin kehittämiseen. (Ikävalko.)

Suomen Hiihtoliitto/Ski Sport Finland ry

Lähtötilanne:

Hiihtoliiton alppilajit käsittelivät ”Para-alppia” kahdessa peräkkäisessä kokouksessa vuonna 2006, joista jälkimmäisessä sovittiin ”Para-alpin integraatiosta SHL:n organisaatioon”. Kokouksessa sovittiin paralympialaisten alppihiihdon yhdistämisestä lajin maajoukkuetoimintaan siten, että kulu- ja tulobudjetti vastaavat toisiaan. (Suomen Hiihtoliitto 12.4.2006.) Paralympiakomitea kuvailee integraatioyhteistyön tuloksia seuraavasti:

- maajoukkuetoiminta SHL:n vastuulle 1.6.2006 ->*
 - lajihohtajana Janne Leskinen ja vastuuvälmentajana Vesa Väänänen*
 - vastuuvälmentajan osa-aikapalkka integraatorahasta*
 - yhteistyö Tahkon harjoittelukeskuksen kanssa*
 - nykytilan kartoitus ja valmennus- ja koulutusjärjestelmän suunnittelu.*
- (Suomen Paralympiakomitea, 2006.)*

Onko tavoitteissa onnistuttu? Alppihiihdon koulutus- ja kehityspäällikkö Petri Lindén vastaa, että tavoitteena oli maajoukkuetoiminnan, käytännössä siis Katja Saarisen valmentautumisen tehostaminen. Tavoitteessa onnistuttiin ja Katjalle pystytään tarjoamaan laadukas valmennustoiminta.

Mikä ovat kolme keskeisintä onnistumista? ”1) Ammattimaisen valmennustoiminnan onnistuminen, 2) Para-alpin näkyvyyden lisääntyminen, 3) Para-alpin kilpailutoiminnan yhteistyö alppihiihdon kilpailujen kanssa.”

Mikä tekijät vaikuttavat onnistumisten taustalla? ”Avaintekijöitä ovat sitoutunut urheilija, ammattivalmentaja ja yhteistyö valmennuskeskusten ja maajoukkueiden kanssa.”

Mikä ei onnistunut tai jäi kesken? ”Uusien urheilijoiden rekrytointi.”

Mikä on yllättänyt? ”Projektin ’helppous’ saada se tälle tasolle.”

Mikä tekijät estävät tai hidastavat tämän suuntaista kehittämistyötä? ”Resurssipula.”

Suomen Hiihtoliitto/Maastohiihto ry

Lähtötilanne:

Per-Ole Lindell (2007) kuvailee, että maastohiihdon tavoitteena oli paralympiaurheilijoiden (urheilun) integroiminen muiden urheilijoiden kanssa samoihin valmennusryhmiin (Tuomisto & Löytynoja). Muina tavoitteina oli paralympiatoiminnan sääntöjen ja erityisvaatimusten opetteleminen, pääsy mukaan kv. toimintaan IPC:ssa ja saada Vuokatin maailmancup-kilpailuista jokavuotinen tapahtuma.

Paralympiatoiminta tuli keväällä 2006 maastohiihdon viralliseksi lajiksi. Lindellin (emt.) mukaan hankkeen päätuloksia olivat mainittujen paralympiaurheilijoiden onnistunut integrointi, MC-kilpailut vuokatissa, MM-kilpailujen anominen 2009, Tuomiston menestys ja hyvä suksihuolto.

Onko tavoitteissa onnistuttu? Toni Myllylä (vammaishiihtojoukkueen päävalmentaja) vastaa, että tavoitteissa on onnistuttu osin. ”Integrointi maajoukkue-toimintaan on ok. Välillä on tosin epävarmuutta ryhmästä mihin urheilijan tulisi kuulua, A- vai B-maajoukkueeseen.”

Mitkä ovat kolme keskeisintä onnistumista? ”1) Suksihuolto, 2) menestyminen ja 3) Vuokatin mc-kisojen ottaminen kisakalenteriin.”

Mitkä tekijät vaikuttavat onnistumisten taustalla? ”Onnistumiseen ovat vaikuttaneet hyvä yhteistyö Paralympiakomitean, Maastohiihto ry:n, urheilijoiden ja valmentajien välillä.”

Mikä ei onnistunut tai jäi kesken? ”Rahoitus on epävarmalla pohjalla. Maastohiihto ry:n rahoituksen epävarmuus estää toiminnan edelleen kehittämisen.”

Mikä on yllättänyt? Yllättävintä on ollut rahoitusasioiden hoito ”ilman kunnan kattavia budjettisuunnitelmia koko kauden osalta”.

Mitkä tekijät estävät tai hidastavat tämän suuntaista kehittämistyötä? Kehittämisen esteenä ovat Maastohiihto ry:n rakennemuutokset, vastaa Myllylä. ”Liitto hakee omaa paikkaansa ja toimintamalleja voimakkaasti tällä hetkellä.” Lisäksi Myllylä muistuttaa, että Paralympiakomitean tavoitteena on ollut kustantaa vuosibudjetista 50 prosenttia ja jättää loput 50 prosenttia Maastohiihto ry:lle. ”Tämä ei kuitenkaan ole menneinä vuosina toteutunut, mutta mikäli se saataisiin toimimaan olisi koko parahiidolla maastohiihdon kylkeen integroituna mahdollisuus kehittymiseen ja uusia urheilijoitakin varmasti tulisi mukaan toimintaan.”

Suomen Judoliitto ry

Lähtötilanne:

Suomen Judoliitto on ollut aktiivinen vammaisurheilussa ja erityisryhmien liikunnassa jo vuodesta 1989. Aktiivisinta toiminta on ollut kehitysvammaisten parissa. (Lehdes 2007.) Esimerkiksi vuoden 2005 toimintakertomuksessa Judoliitto kuvaa sovelletun judon tavoitteeksi laajan integraation, ts. erityistä tukea tarvitsevien lasten, nuorten ja aikuisten innostaminen mukaan paikallisten judoseurojen harjoituksiin ”joko omiin sovelletun judon ryhmiin tai integroidusti ikäryhmänsä harjoituksiin”.

Lajiliittointegraatio koskee näkövammaisjudoa. Paralympiajudon maajoukkuetoiminta (näkövammaisten judo) siirtyi Suomen Judoliiton vastuulle virallisesti vuonna 2006. Pekka Lehdes kuvaa raportissaan (2007) Suomen Paralympiakomitealle, että hankkeen tavoitteena oli pätevyitä näkövammaisten judoon (tuomaroinnin tietotaitoa ja näytösotteluita Suomeen).

Vuonna 2006 Paralympiakomitea raportoi, että kohdennetuilla avustuksilla toteutettiin maajoukkuetoimintaa Suomen Judoliiton alla (valmennuspäällikkönä Reino Fagerlund, päävalmentajana Jukka-Pekka Metsola, vastuvalmentajana Juha Vainio, koulutus- ja nuorisopäällikkönä Kati Myllymäki), kehitettiin kansainvälistä tuomarijärjestelmää, suunniteltiin ja toteutettiin valmennus-, koulutus- ja rekrytointijärjestelmää. Lisäksi käynnistettiin suunnittelu koko paralympiajudotoiminnan siirtymisestä SJL:n alle. (Suomen Paralympiakomitean raportti 2006.) Vuonna 2007 Lehdes raportoi hankkeen päätuloksina näkövammaisjudon arvostuksen lisääntymisen, näkövammaisen urheilijan valinnan vuoden judokaksi ja hänen valmentajansa vuoden valmentajaksi.

Onko tavoitteissa onnistuttu? Vt. toiminnanjohtaja Marita Kokkonen ja sovelletun judon päävalmentaja Ilkka Valtasaari vastaavat, että tavoitteissa on onnistuttu. ”Judoliitossa on ollut erinomainen pohja integraatiotyölle, sillä erityisryhmille on ollut judoa harrastuksena jo vuodesta 1989”, muistuttaa Kokkonen.

Mitkä ovat kolme keskeisintä onnistumista? Keskeisimmät onnistumiset ovat näkövammaisten judon vakiintuminen Judoliiton toimintaan kaikilla tasoilla, soveltavan judon laajentuminen ja kehitysvammaisjudon kehittyminen. Kokkonen painottaa näkövammaisten judon muutosta.

Tietoisuus näkövammaisten judosta on laajentunut. Useissa seuroissa on valmiudet ottaa näkövammaisia harrastajia mukaan toimintaan. Näkövammaiset judokat voivat osallistua näkevien maajoukkueiden harjoitusleireille niin aikuisissa kuin nuorissakin. Näkövammaisilla

on oikeus osallistua kaikkiin judokilpailuihin, niin itse halutessaan – myös Suomen Mestaruuskilpailuihin näkevien sarjoissa. Mikäli näkövammaisen osallistuu näkevien kilpailuihin, niin ottelussa huomioidaan näkövammaisten ottelusäännöt, joihin näkevät judokat sitoutuvat. Näkövammaisten judossa toimii myös kansainvälisen tason tuomari. Kilpaurheilussa on tullut arvokisamitaleita. (Kokkonen.)

Valtasaari puolestaan kiittelee Judoliiton aktiivisuutta kehitysvammaisten judon tuomisessa seuroihin.

Useimmissa judoseuroissa kehitysvammaiset ovat saaneet omia harjoitusvuoroja ja ovat kiinteä osa seuratoimintaa. Esimerkiksi omassa seurassani Lahden Judoseurassa yksi sovelletun judon harjoittelutunti pidettiin kaudella 2010–2011 yhdessä huippukilpailijoiden harjoitusten kanssa. Alkujumppa tehtiin yhdessä niin, että sovelletun väki teki kaiken sen, mihin pystyi. Yhteiselo ei häirinnyt ketään ja se on osoitus siitä, että kaikenlaiset ihmiset suvaitaan. (Valtasaari.)

Molemmat korostavat yhteisten SM-kilpailujen merkitystä.

Judon SM-kisojen yhteydessä pidetään ja on jo useana vuotena pidetty Sovelletun judon SM-kisat. Näin vammattomille tarkoitettujen SM-kisojen yleisö on saanut seurata läheltä, minkälaista urheilua sovellettu judo on. Yleensä kisaa on seurattu ihastuneena, koska sovelletun judon urheilijat ovat olleet välittömiä ja osoittaneet, että heilläkin on tekniikka hallussa ja judo on erinomainen laji myös kehitysvammaisille. (Valtasaari.)

Mitkä tekijät vaikuttavat onnistumisten taustalla? Onnistuminen on kiinni monista toisiinsa vaikuttavista tekijöistä, kuvailee Kokkonen.

Halu tehdä kehitystyötä, hyvät esimerkit jo vuosia olleesta toiminnasta sekä aktiiviset ja innokkaat toimijat, joilla on myös Judoliiton hallituksen tuki. Lisäksi aktiivinen yhteistyö Paralympiakomitean ja vammaisurheilujärjestöjen kanssa sekä asioiden ja päätöksenteon avoimuus. (Kokkonen.)

Rahalla on merkitystä: ”Ja niin raadollista kuin se onkin, niin liiton ulkopuolinen taloudellinen tuki on auttanut tekemistä liittotasolla ”, painottaa Kokkonen. Myös Valtasaari korostaa Judoliiton pitkää historiaa sovelletun judon parissa, sekä sovelletun judon koulutusta ja seurojen innostusta asiaa kohtaan. Sovelletun judon urheilijoita kohdellaan tasavertaisina seuran jäseninä.

Mikä ei onnistunut tai jäi kesken? Varsinaisia epäonnistumisia ei ole, mutta ”ymmärrys kentällä siitä, että vammaisurheilu on samanlaista kilpaurheilua kuin vammattomillakin” vaatii edelleen työtä. Kokkonen miettii, että

vammattomat kamppailee vammattomia vastaan saavuttaen omalla työllään mitalinsa. Aivan samoin vammaisurheilija kamppailee toista vammaisurheilijaa vastaan ja saa omalla työllään ansaitsemansa mitalin. Vastaava vertailu voidaan tehdä nais-miesnäkökulmasta tai painoluokittain. Toisissa ryhmissä on enemmän osallistujia ja voittoon tarvitaan enemmän otteluita. Joskus arpaonni suosii, joskus ei. Mutta saavutukset on arvotettava kuitenkin urheilijan lähtökohdista – ei tule verrata niitä keskenään. Harva naisurheilija pärjää miestä vastaan, mutta ei se vähennä hänen omassa sarjassaan saavuttamia ansioita. Eli siis vammaisurheilijan saavutukset ovat hänen omassa toimintaympäristössään ihan yhtä arvokkaita kuin vammattomankin.

(Kokkonen.)

Prosessi on vielä kesken, mutta edellytykset vammaisurheilijoiden osallistumiselle vammattomien kilpailuihin ja valmennusleireille ovat olemassa. Kaikki tapahtumat ovat avoimia. Ja kilpailusääntöjäkin muutettiin, jotta näkövammaiset judokat voivat osallistua Judoliiton SM-kilpailuihin. Valtasaari pohtii nuorten ohjaajien vähäisyyttä sovelletun judon ohjaajaksi.

Nuoria on vaikea houkutella mukaan. Ilmeisesti syynä on se, että pelätään epäonnistumista, eikä uskota riittävästi siihen, että asioita osataan, kunhan on käyty koulutuksessa. Tavallista suuremman vastuun ottaminen taitaa pelottaa. (Valtasaari.)

Mikä on yllättänyt? Kokkonen on yllätynyt asenteiden hitaasta muuttumisesta – molemmilla osapuolilla. Siitä miten tämä pitää ottaa huomioon esimerkiksi tiedotuksessa.

Ehkä myös tietty vanhanaikaisuus, kun osa porukkaa – niin vammattomien kuin vammaisten ryhmissä – pitää vanhasta totutusta kiinni eikä uskalla tarttua kaikkia palveleviin kehityskokeiluihin.

Yllättävää on tiedotuksen moninaisuus. Judoliitossa kaikkia koskevat samat käytännöt esimerkiksi arvokisoihin valinnoissa. Jokaisella urheilijalla tulee olla perustellut näytöt, kun edustuspaikka nimetään. Prosessi kulkee tietyssä järjestyksessä, jota noudattavat kaikki. Vammaisurheilijoilla ei ole tässä suhteessa mitään poikkeusta, vaikkakin ryhmä on pieni ja asiat tiedossa. Yhteisten pelisääntöjen selkeys ja kertaaminen kaikkien kanssa täytyy tehdä vuosittain. Vaikka luulisi, että asiat muistetaan.

Kentällä kuulee välillä valitettavaa tietämättömyyttä ja arvostelua apurahojen jaosta. Tämä on asioiden tietämättömyyttä ja suomalaiskansallista kateutta. Kommentteja tulee, kun vammaisurheilija saa apurahan harjoitteluun, mutta tavan kansalainen ei voi tietää mihin apurahaa käytetään, kun saajaa ei näy – tai oletetaan ettei näy – harjoittelemassa. Mutta tämä sinällään ei kuulu kaikille, mutta tätä vertailua kuulee. (Kokkonen.)

Mitkä tekijät estävät tai hidastavat tämän suuntaista kehittämistyötä? Asioiden tiedottaminen on hankalaa, ”tai lähinnä tiedottamisessa se, että osaisi, ymmärtäisi ja

jaksaisi tiedottaa asioista riittävästi, mutta ei liikaa. Koska kaikki toiminta on yhdessä tekemistä eikä keneltäkään pois”. (Kokkonen.)

Myös Valtasaari miettii tiedotusongelmia, mutta lähinnä oman entisen toimittajataustan kautta. Häntä hämmästyttää tiedotusvälineiden vähäinen kiinnostus kehitysvammaisten Special Olympics -judoa kohtaan.

Nyt kun en enää ole työelämässä, juttujen saaminen tiedotusvälineisiin on vaikeutunut tuntuvasti. Jos kaiken tekee itse viimeistä piirtoa myöten, aineisto saataisi kelvata julkaistavaksi, mutta muuten mediaa ei kehitysvammaisten urheilu juuri kiinnosta. Ei lehdistä ja sähköisistä viestimistä juurikaan kysellä sovelletun urheilun lajien ja urheilijoiden kuulumisia. Kiinan ja Kreikan SO-kisatkin sen muutamaa poikkeusta lukuun ottamatta osoittivat. Ihmettelen vaan, miksi ei kiinnosta, koska joka puolella toivotetaan suvaitsevaisuudesta ja erilaisuuden hyväksymisestä. Sanat ja teot eivät kulje linjassa. (Valtasaari.)

Suomen Purjehdus ja Veneily ry

Lähtötilanne:

Chris Winter kuvaa raportissaan (2007) Suomen Paralympiakomitealle, että hankkeen tavoitteena oli integroida vammaispurjehtijat Purjehtijaliiton huippupurjehdusohjelmaan (lopullisena tavoitteena on paralympiamitali). Hankkeen päätuloksina hän kuvaa, että purjehdus paralympialajina on saanut enemmän näkyvyyttä, vammaispurjehtijoille on syntynyt väylä edetä lajissaan paralympiatasolle, ammattimaista valmennusta on tarjolla ja kaikki liiton valmentajat ovat tietoisia vammaispurjehtijoiden erityistarpeista.

Onko tavoitteissa onnistuttu? Kilpailutoiminnan koordinaattori Mika Hollo ja Erkki Ikonen (vammaispurjehdusjaoston pj.) vastaavat, että ohjelmassa on nyt (2009 syksystä alkaen) yksi nuori urheilija, jonka integrointi huippu-valmennusohjelmaan on käynnissä. Kaikki liiton valmentajat ovat tietoisia vammaispurjehduksen erityisvaatimuksista, mutta käytännön kokemukset puuttuvat monelta. ”Tosin he ovat World Cupissa nähneet ko. luokkien toimintaa. Meidän edustaja on vasta 2011 aloittanut osittaisen maajoukkueen yhteistyön.”

Mitkä ovat kolme keskeisintä onnistumista? 1) Maapaikka Lontoon 2012 paralympialaisiin on varmistettu, 2) ja uusi nuori ”tähti” saatu kansainväliselle tasolle ”eli

mannekiini muille”. 3) Valmennusohjelma on laaja. Hollo ja Ikonen kertovat, että säännöllistä harjoitustoimintaa on kolmella paikkakunnalla ja ”jonkinlaista vammaispurjehdustoimintaa noin 23 seuran toiminnassa”.

Mikä tekijät vaikuttavat onnistumisten taustalla? ”Tällä nuorella urheilijalla oli aikaisempi kilpapurjehdustausta ennen vammautumista”, Ikonen ja Hollo vastaavat. Lisäksi urheilijan löytymistä edesauttoi liittojen (Paralympiakomitea ja SPV) hereillä olo jo kuntoutuksesta alkaen ja taustalla auttaen. ”Ja se, että kuntoutuslaitoksella oli suorat yhteydet säännöllistä harrastustoimintaa järjestävän seuran kanssa, joten he pystyvät järjestämään lajikokeiluja Espoossa.”

Mikä ei onnistunut tai jäi kesken? Hollo ja Ikonen ihmettelevät ensiksikin, ettei lajiliitointegraatioon lähdeittäessä ole lainkaan mainittu kehitysvammaisia. Toiseksi joukkueluokkiin ei ole yrityksistä huolimatta saatu venekuntia kasattua. Kolmanneksi he hämmästelevät näkövammaispurjehduksen ”näkymättömyyttä, vaikka säännöllistä toimintaa on ollut jo vuodesta 1995”.

Mikä on yllättänyt? Yllätyksellisintä on ollut se, että prosessin eri osapuolet ovat olleet epätietoisia rahoituksen ja vastuiden jakautuksesta. ”Syksyllä 2010 VAU:ssa kuviteltiin OKM:n ’rahoittavan’ SPL:n vammaispurjehdustoimintaa ja SPL:ssa kuviteltiin edelleen ’rahoituksen’ menevän VAU:lle.” Tästä on seurannut ”epäselviä toimintapyyntöjä lajiliitolle”. Rahoitus koetaan edelleen epäselvänä. Siksi Hollo ja Ikonen ehdottavatkin ”selvästi ’korvamerkittyjä’ tukia vammaispurjehdussektorille”.

Mikä tekijät estävät tai hidastavat tämän suuntaista kehittämistyötä? Hidasteena ovat lajin avustajatarpeet ja osittain kalusto. Sellaisia seuroja on vähän, joissa olisi soveltuvia seuran omia veneitä, purjehduskoulu tai ohjaustoimintaa. Tukiratkaisuja tarvittaisiin ja tiedotukseen paukkuja: ”on suunnaton tarve tietoisuuden lisäämiseksi”. He muistuttavat, että uuden seuran vammaispurjehdustoiminnan käynnistäminen ”vaatii 2–4 vuoden tuen ulkopuolelta osaavilta henkilöiltä”.

Suomen Pyöräilyunioni ry

Lähtötilanne:

Markku Nieminen (30.5.2011) vastasi Pyöräilyunionin hallituksen kokouksiin 14.10.2008 ja 24.1.2009 viitaten keskustelun vammaisurheilun integraatiosta alkaneen vuonna 2006. Asiaa käsiteltiin useissa hallituksen kokouksissa vuosien 2008 ja 2009 aikana. Hän mainitsee, että koska vuoden 2008 olympialaisiin valmistautuminen oli käynnissä, niin vammaisurheilujärjestöjen (Suomen Paralympiakomitea ja Näkövammaisten Keskusliitto) kanssa yhteisesti sovittiin, että ”integraatio toteutetaan vuoden 2009 alusta”. Hallituksen kokouksessa 24.1.2009 hyväksyttiin vammaisurheiluun liittyvä integraatio, nimettiin edustajat vammaisurheiluvaliokuntaan ja parapyyöräilyn vastuvalmentaja, sekä sovittiin Suomen Paralympiakomitealta tulevan valmennustuen ohjaamisesta vammaispyöräilijöiden valmentautumiseen. Lisäksi vuoden 2009 toimintakertomuksessa painotetaan SPU:n tavoitteena olevan laaja tasa-arvo mukaan lukien erityisryhmien ja vammaisten osallistuminen.

Onko tavoitteissa onnistuttu? Toiminnanjohtaja Markku Nieminen kertoo, että tavoitteissa on onnistuttu huippu-urheilun osalta, ”mutta laajempi toiminta odottaa vielä käynnistymistä”.

Mitkä ovat kolme keskeisintä onnistumista? ”Keskeiset onnistumiset ovat tandemparien menestyminen, yhteistyö Paralympiakomitean kanssa ja osaava vetäjä (Antti Hagqvist)”, kertoo Nieminen.

Mitkä tekijät vaikuttavat onnistumisten taustalla? ”Yhteistyö Paralympiakomitean kanssa.”

Mikä ei onnistunut tai jäi kesken? ”Seuratason toiminnan kehittäminen on edelleen kesken.”

Mikä on yllättänyt? Vammaisurheilun saaman julkisuuden ja taloudellisen tuen kehittyminen suhteessa vammattomien urheiluun.” Olen ollut päätoimisena vuodesta 1985 (eli tähän lähtökohtaan huomioiden). Viimeisen 4 vuoden aikana muutos ollut vähäisempää. 25 vuotta taaksepäin vammaisurheilun asema oli huomattavasti vähäisempi (heikompi).”

Mitkä tekijät estävät tai hidastavat tämän suuntaista kehittämistyötä?

”Talousresurssit.”

Muita kommentteja tai palautetta teemaan liittyen. ”Jatkossa tulisi saada ko. sektorille lisää resursseja (talous- ja henkilö-).”

Suomen Pöytätennisliitto ry

Lähtötilanne:

Pöytätennisliiton hallitus käsitteli Suomen Vammaisurheilu ja -liikunta VAU ry:n alaisten pöytätennistoimintojen siirtymistä liiton alaisuuteen kokouksessaan 19.1.2011. Asia hyväksyttiin sillä edellytyksellä, että liitto saa toimintaansa lisätukea.

Onko tavoitteissa onnistuttu? Jarno Peltovako (vammaisurheilun päävalmentaja) vastaa, että ”on vaikea puhua tavoitteista, kun aloite liikuntavammaisten pelaajien siirtymisestä pöytätennisliittoon ei tullut lajilta ja itse asiassa me emme halunneet tätä yhdistymistä”. Jos kysytään onko integraatio onnistunut, vastaus on kyllä.

Periaatteessa kyllä kannatan integraatiota. Syynä oli se että pelkäsimme liiton asioiden hoidon olevan ”retuperällä” ja näin vaikeuttavan myös meidän käytännön järjestelyitä sekä lisäksi pelkäsimme ehjien hamuavan meidän paremman menestyksen myötä tullutta parempaa taloutta. Nämä kummatkin pelot ovat kyllä osoittautuneet toistaiseksi vääriksi.

Mitkä ovat kolme keskeisintä onnistumista? ”Rahaa on säästynyt yllättävän paljon kilpailujen lentolipuissa, kun olen etsinyt halpoja lentoja, kun VAU käytti aina samaa matkatoimistoa.” Tämä on mahdollistanut useammat kansainväliset kilpailut. Yksilölliset ratkaisut leireissä ja kilpailuissa on helpompi järjestää, ”kun yksi ihminen tekee kaiken. Sopus on säilynyt hyvin ja yhteistyö pöytätennisliiton kanssa ollut sujuvaa”.

Mitkä tekijät vaikuttavat onnistumisten taustalla? ”Olen saanut valtuudet hoitaa vammaispingiksen kilpailutoimintaa itsenäisesti ja saan myös korvauksen työstä.”

Mikä ei onnistunut tai jäi kesken? ”Uusien harrastajien rekrytointi. Mutta myöskään VAU:n tai SIU:n kautta yrityksistä huolimatta tässä ei aikaisemminkaan onnistuttu.”

Mikä on yllättänyt? ”Pelkojen toteutumattomuuden lisäksi oma työmäärä.”

Suomen Ratsastajainliitto ry

Lähtötilanne:

Ratsastajainliitto on vastannut vammaisratsastuksesta jo vuodesta 1992, joten varsinaista ”lähtökuvausta” integraatiotyöhön ns. muiden lajiliittointegraatiota toteuttaneiden liittojen tapaan ei ole helppo koota.

Kilpailutoiminta on ollut Ratsastajainliitossa 1970-luvulta lähtien (ensimmäiset vammaisratsastuksen PM- kisat järjestettiin 1978 Ypäjällä). Integraatiohankkeiden aikaan (2006) liitto määrittelee vuosikertomuksessaan vammaisratsastuksen harrastustoiminnan tavoitteeksi parantaa entisestään erityisryhmiin kuuluvien harrastajien ratsastusmahdollisuuksia. Keinoiksi mainittiin kommunikaation parantaminen opetuksessa, hevostaitojen opetuksen soveltaminen, vammaisratsastuksen ohjaajakoulutus, tapahtumat, edunvalvonta ja yhteistyö eri vammaisjärjestöjen kanssa.

Onko tavoitteissa onnistuttu? Erityisryhmien lajivastaava Merja Alasjärvi vastaa, että tavoitteissa on pääsääntöisesti onnistuttu.

Mitkä ovat kolme keskeisintä onnistumista? Alasjärven mukaan vammaiset ratsastajat on ”hyväksytty helposti mukaan toimintaan sekä talleilla että seuroissa. Missään vaiheessa ei ole esitetty kysymystä ’miksi?’. Kokonaisuudessaan onnistunut – lajiahan ei ole tavallaan siirretty mistään, vaan on aina ollut mukana”.

Mitkä tekijät vaikuttavat onnistumisen taustalla? Toimintatapoja ja esim. kilpailusääntöjä on jouduttu hyvin vähän soveltamaan. ”Kaikki on ollut viittä vaille valmiina. Itse laji ei muutu miksiäkään on selässä vammaton tai vammainen. Hevonen ei erottele ratsastajaa ja toimii samalla tavalla kaikkien kohdalla.” Lisäksi Alasjärvi painottaa sen merkitystä, että erityisryhmistä vastaa oma työntekijä, jolla on ennestään seura-, ratsastus- ja vammaisjärjestökokemusta, ja että tällä työntekijällä ”on ollut melkoisen vapaat kädet”.

Mikä ei onnistunut ja mikä jäi kesken? Alasjärvi kokee suurimpana ongelmana sen, että ratsastus mielletään liian helposti terapiaksi. Tämä vaikuttaa myös siihen, että monilla on ennakkokäsityksiä siitä, että tarvitaan jotenkin ”soveltuva hevonen”, mikä rajoittaa toimintaa.

Asenne. Terapian (hoidon) tuleminen niin vahvasti esiin. Aidoksi harrastukseksi mieltäminen vaatii välillä melkoisesti väentämistä. Liian helposti luovutaan edes yrittämästä ratsastustunnin pidossa. Luullaan, että tarvitaan jotakin erityiskoulutusta. (Alasjärvi.)

Mikä on yllättänyt? Yllätyksellisintä kilpailutoiminnassa on ”todellisen tasa-arvon toteutuminen/toteutumattomuus”. Lisäksi Alasjärvi kaipaa keskustelua ja tarkempia sopimuksia ”onko huippu-urheilu para- vai liittovetoista?”

Ratsastajat ovat ”tottuneet taistelemaan” etuuksistaan. Sama käyttäytymistapa voi jatkua, kun kaikki ei menekään heidän halunsa mukaan. Sääntöjä yritetään keinolla millä hyvänsä kiertää, tiukassa tilanteessa vedotaan vammaisuuteen. Oman toimintatapansa ja taitonsa arvioiminen ei kaikilta onnistu. Tasa-arvottomuuteen syyllistytään myös liitossa, vammaisratsastajille annetaan mielellään periksi.

Mitkä tekijät estävät tai hidastavat tämän suuntaista kehittämistyötä? ”Linjanveto ja tasa-arvo kaikilta osapuolilta, jotta välttyttäisiin kiistatilanteilta. Tasa-arvoinen toimintatapa on hyvänä esimerkkinä ja kannustuksena muille ratsastajille. Asennekasvatusta tarvitaan kentällä aina.”

Suomen Tennisliitto ry

Lähtötilanne:

Suomen Tennisliitto ja Suomen Invalidien urheiluliitto ry (SIU) sopivat pyörätuolitenniksen siirtymisestä STL:n hallinnoimaksi 1.1.2008 alkaen siten, että Tennisliitto otti vastatakseen kansallisen ja kansainvälisen kilpailutoiminnan, valmennustoiminnan, kansainväliset yhteydet ja talouden. Samalla sovittiin, että SIU jatkaa pyörätuolitenniksestä tiedottamista, lajin rekrytointia ja tukemista esimerkiksi SOLIA-apuvälinelainaamon kautta. Tennisliitto asetti reunaehdoksi sen, että Tennisliiton taloudellinen panostus ei kasva (Suomen Tennisliitto 28.11.2007).

Onko tavoitteissa onnistuttu?/Kolme keskeisintä onnistumista? Toiminnanjohtaja Teemu Purho vastaa, että tavoitteista parhaiten on onnistunut kansainvälisen kilpailutoiminnan ja valmennustoiminnan vastuu sekä kansainväliset yhteydet, heikoiten kansallinen kilpailutoiminta ja lajin rekrytointi.

Mitkä tekijät vaikuttavat onnistumisten taustalla? ”Toiminta on lähellä Tennisliiton ydintoimintaa, on helppo integroida urheilijan toiminnan ympärille.”

Mikä ei onnistunut tai jäi kesken? ”Lajirekrytointi on erittäin haastavaa ilman suoraa kontaktia potentiaalsiin harrastajiin.”

Suomen Uimaliitto ry

Lähtötilanne:

Suomen Uimaliiton liittohallitus käsitteli uintiurheilun integraatiota kokouksessaan 24.5.2005 liiton ja Suomen Paralympiakomitean käymien yhteistyöneuvottelujen pohjalta. Hallitus antoi toimitusjohtajalleen valtuudet ”viedä integraatio päätökseen annettujen raamien mukaisesti”. Toimintakertomuksessa ”parauinnin” integroitumista kuvataan merkittävänä lisänä liiton toimintaan ja keinona parauimareiden ammattimaisempaan harjoitteluun. Vuonna 2005 liiton piirissä raportoitiin olevan kymmenen uimaria ja kaksi valmentajaa. Integraatio päätettiin laajentaa koskemaan koko erityisryhmäkenttää vuonna 2006. Uimaliiton koulutuksissa oli erityisryhmiä koskevia sisältöjä ja toiminnassa mukana luokittelukoulutettu henkilö. (Suomen Uimaliitto toimintakertomus 2005.)

Mikko Sainio (2007) kuvaa raportissaan Suomen Paralympiakomitealle, että tavoitteena oli luoda parauinnille vastaava liittojohtoinen järjestelmä ja tukipalvelut kuin muillekin lajiryhmille: taata urheilijoille harjoittelu-, leiri- ja kilpailuohjelma, joka mahdollistaa menestyksen kansainvälisissä arvokilpailuissa. Hankkeen päätuloksiksi Sainio kuvailee, että liitossa on henkilöresurssi hoitamassa parauinnin valmennusta, selkeä maajoukkueohjelma kansainvälisine leireineen ja kilpailuineen sekä parauinti on mukana hallinnon, tiedotuksen, koulutuksen ja kilpailujärjestelmissä.

Onko tavoitteissa onnistuttu? Toiminnanjohtaja Mikko Sainio ja vammaisuinnin valmennuspäällikkö Kati Kauhanen vastaavat, että tavoitteissa on onnistuttu varsin hyvin. Kauhanen painottaa, että ”kehitettävää toki on vieläkin, mutta voi jo sanoa, että pääosin liiton toiminnat on integroitu”. Toimiston henkilöstö tekee integraatiotyötä hienosti ja toimijat kentällä enenevässä määrin.

Vammaisuimareilla on vastaavanlainen harjoittelu-, kilpailu- ja leiriohjelma kuin liiton muilla uimareilla. Top tiimit Unicef Team London ja Rio ovat yhteisiä sekä Olympia- että

Paralympiapuolella, niiden tarjoamat tukipalvelut ovat samat molemmille ryhmille. Esim koulutuksen, tiedotuksen ja kilpailujärjestelmien osalta integrointi on onnistunut. Tosin on alueita ja seuroja, joissa vammaisuinti on vielä vieraampaa, eli töitä pitää vielä tehdä. (Kauhanen)

Mitkä ovat kolme keskeisintä onnistumista? ”1) Päätoimisen vammaisuinnista vastaavan henkilön palkkaaminen, 2) Lontooseen tähtäävien paralympiauimareiden integroiminen Unicef Team London -valmennusryhmään, 3) vammaisuintiosion integrointi liiton valmentaja- ja ohjaajakoulutusmateriaaleihin.” (Sainio.)

Mitkä tekijät vaikuttavat onnistumisten taustalla? Sainion mukaan onnistumiseen ovat vaikuttaneet päätoiminen, asiantunteva henkilö sekä Paralympiakomitean ja OKM:n taloudellinen tuki. Kauhanen lisää, että asiaan vaikuttavat myös ihmisten halu tehdä töitä yhdessä ja pikku hiljaa saavutettu vammaisuinnin näkyvyys, ”mitä kautta muut toimijat ovat huomanneet, että asioita voidaan tehdä myös laajemmin. Lisäksi se, että asialle on annettu aikaa. Kaikkea ei ole yritetty tehdä heti, vaan asioita on tehty vähitellen. Ja hyvät esimerkit.” (Kauhanen.)

Mikä ei onnistunut tai jäi kesken? ”Integraatiota on mahdollista vieläkin syventää tukipalveluiden, henkilöressussien yms. osalta”, vastaa Sainio.

”Kesken on vielä huipputiimien toiminnan suunnittelun ja kehittämisen yhteistyö. Samoin uimarimäärien kasvattamisessa lähinnä kilpailujen osalta on vielä haastetta.” (Kauhanen.)

Mikä on yllättänyt? Sainiota hämmästyttää ”monien vammaisuimareiden vanhempien passiivisuus osallistua seuratoimintaan lastensa harrastuksen osalta”. Kauhanen hämmästelee joidenkin vammaisuimareiden vastustusta, ”ei haluta nähdä mitä positiivista integraatiosta omalle harrastamiselle ja vammaisuinnille voi olla, eikä edes haluta selvittää, mitä yhteistyömuotoja voisi olla”. Toisaalta vammaisuinnista innostuneet toimijat ja seuramat tuovat myös positiivisia yllätyksiä:

Aina löytyy helmiä toimijoiden ja seurojen suhteen, missä on aitoa halua tehdä asioita myös vammaisuinti ja vammaisuimarit huomioiden, tosin oikeastaan vasta nyt 3 vuoden työn jälkeen, niitä helmiä löytyy helpommin ja tavallaan ilman ylimääräisiä patisteluita. (Kauhanen.)

Mitkä tekijät estävät tai hidastavat tämän suuntaista kehittämistyötä? Kauhanen näkee esteenä asenteet ja ennakkoluulot, vammaisuinnin henkilöitymisen ja joutumisen käynnistämään työn yksin ilman selkeää tietoa ja tukea.

Se, että työtä tehdään pitkälti yksin ja ilman laajempaa tukiverkkoa. Itse olisin kaivannut tukiverkon lisäksi jonkinlaista ”työkalupakkia”, keinoja integraation viemiseksi eteenpäin. Nyt osin heitettiin laiturilta veteen ja katsottiin osaatko uida vai et, jokaisessa lajiliitossa

integraatiotyötä tekevä puuhaa aika pitkälti omillaan ja on työntekijän omista taidoista ja lajiliiton integraatiomyönteisyydestä kiinni, kuinka hyvin kukin on työtään tehnyt.

Helposti voidaan ajatella, että kun joku liitossa asiaa hoitaa, hän hoitaa sitten integraatioon liittyen kaiken, eikä muiden tarvitse aiheesta paljon välittää. Ja toisaalta, mikäli et ole itse asiasta muistuttamassa, on vammaisurheilu vielä osin helppo unohtaa. Toisaalta tämä johtuu myös siitä, että vammaisurheilu on marginaaliryhmä, harrastajamäärät eivät ole järin suuria. (Kauhanen.)

Suomen Urheiluliitto ry

Lähtötilanne:

Suomen Urheiluliitto käsitteli ”Paralympia-integraatiota” useaan otteeseen vuosina 2006 ja 2007. Hallitus totesi kokouksessaan (20.5.2006) tiivistyvän vammaisurheiluyhteistyön olevan oikea suunta, mutta varsinaisen vammaisurheilutoiminnan integroimisen toimintaan vaativan yksityiskohtien huomattavasti parempaa valmistelua riittävän väljällä aikataululla. Kokouksessa 28.9.2006 todettiin, että Saarinen ja Mäkelä jatkavat neuvotteluja Paralympiakomitean kanssa vammaisyleisurheilun liittämistä SUL:n alaisuuteen. Maajoukkue-toiminta siirtyi kokonaisuudessaan Urheiluliiton vastuulle 1.1.2007 alkaen (Suomen Paralympiakomitea raportti, 2006) ja SUL päätti anoa Suomen Paralympiakomitean jäsenyyttä kokouksessaan 11.3.2008. Tero Linja (2008) kuvaa loppuraportissaan Suomen Paralympiakomitealle, että hankkeen tavoitteena oli suomalaisen vammaishuippuyleisurheilun kansainvälisen menestyksen turvaaminen (vakiinnuttaminen, kehittäminen, laajentaminen ja jatkuvuuden turvaaminen) ja pitkällä tähtäimellä myös nuorisotoiminnasta vastaaminen. Päätuloksina hän mainitsee maajoukkue-toiminnan saamisen luonnolliseksi osaksi SUL:n huippu-urheiluosastoa, valmentajakoulutuksen ”integraation” aloittamisen sekä Paralympisurheilun osana SUL:n tiedottamista ja markkinointia.

Onko tavoitteissa onnistuttu? Seurapalvelujohtaja Harri Aalto, maajoukkuevalmentaja Marko Hyytiäinen ja huippu-urheilujohtaja Jarmo Mäkelä vastaavat, että tavoitteissa on onnistuttu varsin hyvin. Mäkelän mukaan maajoukkue-toimintojensa osalta vammaisyleisurheilu on omana lajiryhmänään luonnollinen osa SUL:n huippu-urheilun toimintaa.

Parayleisurheilu on integroitunut osaksi lajiliiton toimintaa. Leiritykset, kilpailu-toiminta, valintajärjestelmät, palkitsemisjärjestelmät yms. ovat tällä hetkellä osa Suomen Urheiluliiton huippu-urheilutoimintaa. (Aalto)

Mitkä ovat kolme keskeisintä onnistumista? Keskeisimmät onnistumiset ovat paikan löytyminen SUL:n organisaatiossa, tiedotus, tulokset ja koulutusjärjestelmät.

Ykkösonnistumiseksi katson vammaisyleisurheilun maajoukkue toiminnan organisoitumisen osaksi SUL Huippu-urheilua, jonka hallinnoivat lajiryhmät ovat pika- ja aitajuoksu, kestävyysjuoksu, hypyt, heitot, moniottelut, kilpakävely ja vammaisyleisurheilu. Kullakin lajiryhmällä on minimissään hallinnointivastuussa oleva lajipäällikkö sekä lajivalmennuksen vastuuhenkilöt (lajivalmentajat). (Mäkelä)

SUL Tiedotus on huomattavan aktiivinen tiedottaja vammaisyleisurheilusta, ensisijaisesti koti- ja ulkomailla tapahtuvista kilpailutuloksista. (Hyytiäinen)

Potentiaalisten yleisurheilun pariin tulleiden uusien ja nuorten urheilijoiden kohdalla on onnistuttu tuloksellisesti erinomaisesti. Lajin kansainvälisen menestyksen kehittämisessä, laajentamisessa ja jatkuvuuden turvaamisessa on onnistuttu hyvin: Lontoon paralympialaisiin on lähdössä suurin yleisurheilujoukkue sitten Barcelonan 1992. Joukkueessa on mukana useita uusia ja nuoria urheilijoita. (Hyytiäinen)

[...] vammaisyleisurheilun integroitumisen osaksi SUL:n valmentajakoulutusta, tasot I, II ja III. Vammaisyleisurheilun koulutussisällöt ovat integroidut osaksi SUL:n valmentajakoulutuksen kyseisten tasojen koulutusohjelmia. Lisäksi muutamat vammaisyleisurheiluun erikoistuneet valmentajat ovat jo suorittaneet kyseessä olevia valmentajakoulutustutkintoja (taso II, nuorisovalmentajatutkinto, taso III, valmentajatutkinto). (Mäkelä)

Mitkä tekijät vaikuttavat onnistumisen taustalla? Onnistumisten taustalla vaikuttavia tekijöitä ovat asiansa osaavat vastuuhenkilöt, menestyneet urheilijat ja yhteistyöverkostot.

Onnistumiseen vaikuttavat ennen kaikkea aktiiviset yhdyshenkilöt, kuten Linja, Hyytiäinen (Aalto).

Toimijoiden pienehkö määrä on mahdollistanut yksilöllisten ratkaisujen hakemisen ja panostamisen tarpeen ja edellytysten mukaan. (Hyytiäinen)

Suomen tämän hetken selvästi menestyneimmän ja tunnetuimman vammaisurheilijan Leo-Pekka Tähden positiivinen vaikutus on myös iso tekijä toiminnan taustalla. (Hyytiäinen)

SUL:n halukkuuteen ottaa vammaisyleisurheilu osaksi liiton toimintaa on vaikuttanut positiivisesti myös hyvä kansainvälinen menestys ja sen yhä paranevat tulevaisuuden näkymät. (Mäkelä)

[...]onnistumisen ovat kuitenkin toteuttaneet SUL:n kyseisten sektoreiden vastuuhenkilöt, joiden vammaisyleisurheiluun paneutuminen ja motivaatio ovat tähän mennessä saaneet kyseisen hyvän kehityksen vahvasti käyntiin.

Mikä ei onnistunut tai jäi kesken? Toiminnan jalkauttaminen seuroihin vaatii jatkossa ennen kaikkea lisätyötä (Aalto). Kesken ovat nuoriso- ja seuratoiminta sekä rekrytointi (Hyytiäinen) ja vammaisyleisurheilun markkinointi (Mäkelä).

Mikä on yllättänyt? Yllätyksiä ja kehitystyön hidasteita ovat uusien urheilijoiden rekrytoinnin vaikeus, muutosvastarinta sekä puutteelliset henkilö- ja talousresurssit.

Vaikka kotimaan kilpailutoimintaa on kehitetty vaatii kilpailukokemuksen saaminen varsin kallista kilpailemista ulkomailla, mikä asettaa urheilijat eriarvoiseen asemaan taloudellisten edellytysten mukaan (Hyytiäinen).

On totta, että SUL:ssakin on kyseisen integraatiokehityksen aikana (varsinkin sen alkuvaiheessa) koettu muutosvastarintaa tyyliin ”tulee lisää työtä ja sille vajaat resurssit...” (Mäkelä).

Työsarkaa riittää jalkauttamiseen. Seurat suhtautuvat asiaan positiivisesti, mutta kokemukset toiminnasta ovat vähäisiä tai yksittäisiä lukuun ottamatta muutamia seuroja. Työtä hidastaa myös henkilöresurssien puute. (Aalto.)

Kyseinen kehittämistyö on siinä määrin hyvässä vauhdissa, että sen estymiseen on vaikea uskoa. Resurssipula voi tietysti hidastaa muutoin hyvän ennusteen omaavaa nousukierteistä kehitystä. Lyhyellä tähtäimellä vammaisyleisurheilun maajoukkuetoiminta tarvitsee riittävät resurssit Lontoon Paralympialaisiin (2012) valmistautumiseksi. Pidemmällä tähtäimellä lienee syytä arvioida, tarvitseeko vammaisyleisurheilun lapsi- ja nuorisourheilu lisäresursseja (esimerkiksi vastuuhenkilön) SUL:n järjestöön sitoutuvien voimavarojen hyödyntämiseksi. (Mäkelä.)

Lisäksi Hyytiäinen painottaa, että vammaisyleisurheilu menee kansainvälisesti eteenpäin valtavaa vauhtia ja ”tässä kilpajuoksussa mukana pysyminen vaatii systeemin jatkuvaa kehittämistä” myös meillä.

3.5 **Yhteenveto: Lajiliittojen onnistumiset ja haasteet**

Lähdöt. Lajiliitointegraatioon lähdettiin ensinnäkin kahdenkeskisillä sopimuksilla Suomen Paralympiakomitean ja lajiliiton avainhenkilöiden välillä ja toiseksi huippu-urheilupää edellä. Lajiliitoissa ollaan tyytyväisiä sen toteutumiseen ja Suomen Paralympiakomitean tukeen.

Käytännössä integraation alkuperäinen ajatus ja tavoite on kuitenkin toteutunut monia odotuksia joustavammin. Kun on kyseessä vammaisyleisurheilijoiden valmennus-, lajivalmennus-, leiritys- tai mitkä tahansa tukipalvelut, ovat ne täysin tai lähes täysin yhtenevät minkä tahansa muun lajiryhmän vastaaviin verrattuna. (Mäkelä.)

Mitalitilastot. Menestys on yksi tapa mitata integraation tuloksellisuutta. Mitalitilastoissa (liite 8) Suomi on noussut Norjan ohi kesäparalympialaisissa, mutta talviparalympialaisissa Norja on edelleen edellämme. Tilastojen pintapuolinen tarkastelu ”integraatiolasit päässä” antaa viitteitä siitä, että Norjan kesälajien paralympiatulos lähes romahti noin kymmenen vuotta integraatiopäätöksen jälkeen. Australia puolestaan pysyy tasaisesti parhaiden maiden joukossa. Onko syynä sattuma, epäonni, uusien maiden mukaantulo paralympialaisiin, kilpailun koveneminen vai uusien urheilijoiden löytymisen epäonnistuminen? Norjalaiset lajiliittovastaavat golfissa, hiihdossa, jalkapallossa ja uinnissa kertoivat vuonna 2006, että integraation siirtyessä lajiliittoihin vanhat vammaisurheilun verkostot eivät siirtyneet. Lajiliitot joutuivat luomaan kokonaan uudet yhteydet kuntoutuksen toimijoihin ja kokoamaan rekrytointijärjestelmän lähes nollasta (Juntunen, Laakso & Saari 2006).

Norjan tapaan myös Suomi on tilastojen valossa pudonnut huippuvuosistaan, mutta ”jos kaikki menee nappiin me odotetaan, että mitalit lähtee nousuun Lontoossa” (Kimmo Mustonen, henkilökohtainen tiedonanto 16.9.2011). Entä jos integraation prosessien todellinen tulos näkyy vasta 10 vuoden päästä Rion paralympialaisten jälkeen? Toisaalta on muistettava, että aivan kuten Norjankin kohdalla suomalaisten mitali- ja tulosvertailuja vaikeuttaa uusien maiden mukaan tulo paralympialaisiin ja koveneva tulostaso.

Prosessi on peruuttamaton. Paralympialajeissa integraatiopäätös ei ole suomalaisten käsissä, vaan IPC määrää suunnan ja tahdin. Parhaillaan neuvotellaan pyörätuolikoripallon, soudun ja melonnan, triathlonin, kelkkajääkiekon ja jousiammunnan siirtymisestä lajiliiton alaisuuteen (Kimmo Mustonen, henkilökohtainen tiedonanto 16.9.2011; ks. myös liite 7).

Vammaisurheilusta lajiliittoihin siirtyneet valmentajat ovat tyytyväisiä. Lajikulttuuri yhdistää kilpaurheilusta kiinnostuneita enemmän kuin vammaisuus. Osa liitoista on

kehittämistyössä jo pitkällä, mutta toiset tarvitsevat vielä runsaasti tukea. Toisaalta vammaisurheilu on marginaalinen asia ja sen laajempi kehittäminen jää helposti muiden asioiden jalkoihin. Urheilijoiden³ näkökulman ja kokemusten lisäksi olisikin kiinnostavaa selvittää lajiliittojen hallitusten ja muiden luottamushenkilöiden tiedon ja sitoutumisen tasoa.

Uusien urheilijoiden rekrytointi on ongelma. Alussa ehkä luultiin, että vammaisurheiluun on paljon tulijoita. Nyt ollaan tyytyväisiä yhdestäkin ”sopivan” vamman omaavasta urheilijasta. Uusien urheilijoiden löytämiseksi on toteutettu erilaisia yhteistapahtumia ja kokeiluja, kuten Apuvälinemessujen yhteydessä toteutettava Liikuntamaa ja Tie Tähtiin -päivät. Parhaimmillaan tapahtumat toimivatkin kyseisen vammaisurheilulajin tunnetuksi tekemisen välineenä, mutta odotukset ovat saattaneet olla tuloksia suuremmat. Paineet kohdistuvat nyt seuroihin.

...tähän asti saatujen kokemusten perusteella voimavarat kannattaa keskittää aktiivisesti toimivien seurojen tukemiseen. Sen sijaan messu- yms. tapahtumilla on varmasti oma paikkansa lajin tunnetuksi tekemisellä; uusia kykyjä tai harrastajia en tiedä niitä kautta löytyneen. (Peltola.)

Terminologia ja käsitteet ovat liikkeessä. Sähköpostivastauksista ja verkkopalveluista koottuna integraatioliittojen lajiterminologia näyttää sekavalta:

PT-curling, vammaisyleisurheilu, parayleisurheilu, vammaispurjehdus, näkövammaispurjehdus, kehitysvammaispurjehdus, vammaisratsastus, erityisryhmien ratsastus, ratsastusterapia, sosiaalipedagoginen toiminta, parauinti, vammaisuinti, erityisryhmien uinti, para-alppi, vammaisampumaurheilu, erityisryhmien ampujat, paralympia-ampujat, liikuntavammaisten ampumaurheilu, näkövammaisammunta, vammaispingis, sovellettu judo, näkövammaisten judo, paralympiajudo, Special Olympics -judo, paralympiahihtäjät ja parahiihto, vammaishihtäjät, liikunta- ja näkövammaiset hihtäjät, vammaispyöräily, para-cycling, para-pyöräily, pyörätuolitennis, pt-tennis.

Terminologia kuvaa osaltaan liikkeessä olevaa vammaisurheilun kenttää ja yhtenäisten toimintatapojen puutetta. Samankin liiton sisällä vammaisurheilijoiden mukana ololle voidaan antaa monta nimeä. Yleiseen käyttöön siirtynyt sisäpiirislangi voidaan tulkita ulossulkevana. Se vaikeuttaa myös tietoa etsivän työtä. Mistä vasta-alkaja, itselleen sopivaa lajia etsivä tai muuten vaan tietoa hakeva liikunnan ammattilainen voi tietää, mitä hakusanaa missäkin lajissa pitää käyttää? Osaako käsipyöräilijä etsiä tietoa ”para-cycling” tai vammaisen lapsen huoltaja ”parahiihto” hakusanalla?

³ Toisaalta Norjan käynnistäessä prosessinsa 1990-luvun alussa inklusion mukaisesta toiminnasta ei vielä ollut käytettävissä sellaista tietoa kuin Australiassa 2000-luvun alussa. Australiassa puolestaan otettiin oppia brittiläisten vammaisaktivistien piirissä käynnistyneestä kritiikistä, joka kohdistui medikaaliseen ajatteluun. Kritiikki johti ajattelutapaan, josta käytetään nimitystä ”vammaisuuden sosiaalinen malli”.

Pitkäjänteinen työ tuo tuloksia. Kauimmin vammaisurheilun alueella toimineet liitot ovat edenneet pisimmälle. Jo ennen lajiliittointegraatiota aloitettu yhteiselo ja henkilökohtaiset kontaktit hälventävät epäluuloja ja pelkoja. Ratsastuksen ja judon 30 vuotta erityisliikunnan ja vammaisurheilun parissa näkyvä toiminnan laajuudessa, esimerkiksi kyvyssä soveltaa hevostaitojen opettamista tai järjestää sovelletun judon ohjaajakoulutuksia. Myös henkilösuhteet vaikuttavat. Yleisurheilun henkilötason kontaktit esimerkiksi vammaisten yleisurheilijoiden mukana olo tapahtumissa helpottivat prosessia.

*Vammaisyleisurheilua työstävät henkilöt ovat mukavaa porukkaa, heidän kanssaan on mutkatonta tehdä töitä. Integraation alkuvaiheelle on ollut isoksi eduksi myös se, että monet vammaisyleisurheilijat ja heidän valmentajat olivat SUL:n järjestöväelle tuttuja jo pidemmältä ajalta. Osa vammaisyleisurheilijoiden valmentajista on työskennellyt tai työskentelee edelleen myös muissa lajiryhmissä.
(Mäkelä.)*

Paralympiakomitean rahalliset tuet koetaan hyvänä ja pääosin selkeänä järjestelmänä. Niillä on ollut merkittävä ohjaava vaikutus. Sen sijaan muiden vammaisurheilun toimijoiden (entiset vammaisurheilujärjestöt ja uusi VAU) toiveet ja yhteistyömuodot on koettu epäselvänä. Toimintakenttä on alkanut selkiytyä vasta VAU:n synnyn ja kolmikantaneuvotteluiden alkamisen seurauksena. Toisaalta myös itse prosessi on muuttunut mutkikkaammaksi. Samalla kun VAU odottaa lajiliitolta paralympialajien ja -luokkien ulkopuolelle jäävien vamma ryhmien mukaan ottamista, lajiliitto odottaa saavansa tästä korvauksen. Samaa vakuuttaa myös Kimmo Mustonen: ”oon huomannut, että yleensä integraatioon liittyen se suurin kysymys on aina ollut se raha, et paljonko tähän on euroja osoitettu (henkilökohtainen tiedonanto 1.8.2011)”.

Vammaisurheilulle oma vastuuhenkilö? Tyytyväisimpiä ovat liitot, joissa on pystytty palkkaamaan oma vastuuhenkilö hoitamaan koko vammaisurheilun (esim. uinti), tai erityisliikunnan (esim. ratsastus) kokonaisuutta. Oto-pohjalta toimivalle vastuuhenkilölle kuuluu yleensä vain maajoukkueen toiminta (esim. yleisurheilu, hiihto). Tällöin on vaarana, että järjestön toimintatapojen laajempi muuttaminen, esteettömyys, viestintä, nuoriso- ja seuratyö ym. eivät etene. Toisaalta myös tilanne, jossa koko vammaisurheilu on jätetty yhden ihmisen vastuulle voi johtaa siihen, että tämä jää yksin, eikä muiden tarvitse huomioida asiaa.

OKM:n tuki. Lajiliitot kokevat ministeriön tuen epäselvänä ja riittämättömänä. Korotus oli näkyvä ensimmäisen vuoden valtionavussa, mutta nyttemmin vammaisurheilusta johtuvaa lisää ei pysty erottamaan muusta syystä johtuneesta valtionapujen korotuksesta. ”Korvamerkinän” perään kyselee lähes jokainen lajiliitto. Kimmo Mustonen Suomen Paralympiakomiteasta ymmärtää tämän hyvin, koska on ongelmallista ”jos se

vammaispuoli ei itse tiedä kuinka paljon rahaa on käytössä. Siksi me vaaditaan, että meidän rahojen saamiseksi sen oman vastuun täytyy selkeästi näkyä budjetissa.” (henkilökohtainen tiedonanto 16.9.2011.) Korvamerkintä tai muulla tavoin vammaisurheilulle tarkoitettujen tukien näkyvä erottaminen sotii inklusion perimmäistä ajatusta vastaan, mutta saattaisi olla perusteltua positiivisen syrjinnän nojalla, ikään kuin välivaiheena.

4 SLU:n alueet ja paikallistaso

4.1 Miltä tilanne näyttää alueilla?

Lähtötilanne:

Kohtaamisia-raportin mukaan (Saari ym. 2008) SLU:n alueet lähtivät Liikuntaa Kaikille Lapsille -hankkeen kanssa yhteistyöhön tavoitteenaan erityistä tukea tarvitsevien lasten tarpeiden huomioiminen lasten liikunnassa. Kouluissa ja päiväkodeissa oli herännyt kysyntä sellaisille koulutuksille, joiden avulla erityistä tukea tarvitsevat lapset osattaisiin paremmin ottaa mukaan leikissä ja liikunnassa. Toisena keskeisenä motiivina oli leirityön kehittäminen avoimeksi kaikille lapsille. Hankkeen loppuessa SLU:n aluejärjestöt toivoivat jatkossakin tukea inklusiivisen koulutuksen kehittämiseen ja toteuttamiseen, kumppania tai konsulttia erityisliikunnan toimijoiden suuntaan sekä ”joku johon ottaa yhteyttä, saada lainaksi välineitä, kun tarvitaan lisävustajia ja lisäohjaajia” (emt. 25). Aluejärjestöt painottivat myös, että inklusion eteneminen edellyttää pitkäjänteistä työtä ja taloudellista tukea.

Miltä tilanne näyttää nyt? Onnistumisia ja haasteita koskeva kysely lähetettiin 15 aluejärjestön toiminnanjohtajalle ja nuorisovastaavalle. Vastaukset saatiin 13 aluejärjestöstä.

Onko tavoitteissa onnistuttu? Kolme aluetta ilmoittaa onnistuneensa, yhdeksän onnistuneensa osittain, ja yksi ei. Esimerkiksi LiikU tekee inklusiotyötä laajalla otteella:

Mielestäni tavoitteissa on onnistuttu hyvin. Liikkujaksi -koulutus sekä säpinää sisälle, kaikille avoin seuratoiminta ja Sherborne ovat olleet hyviä koulutuksia. Futuurileiri on jäänyt pysyväksi osaksi Sporttis-leiriä ja tulijoita on enemmän kuin lapsia voidaan ottaa vastaan (avustajien riittävyys asettaa rajat). Apuvälineitä olemme oppineet itse lainamaan Maskun neurologisesta kuntoutuskeskuksesta. Yhteistyö kuntien erityisliikunnanohjaajien kanssa on käynnistynyt. (Toivonen, LiikU).

Mitkä ovat kolme keskeisintä onnistumista? Keskeisimmät onnistumiset koskevat leirityötä, koulutuksia, tapahtumia ja yhteistyöverkostoja (vammaisjärjestöt, koulut,

päiväkotia, kunta). Aluejärjestöissä on käynnistynyt keskustelu erityisliikunnasta ja näkemys erityistä tukea tarvitsevista lapsista on ”muuttunut ja laaventunut. Erityistä tukea tarvitsevat lapset nähdään yhä laajempina ja kirjavampina joukkona, ei vain pienenä erillisenä ryhmänä” (Harju, HLU).

Liikuntatapahtumat sekä varmaan yhdistysten verkostoituminen/yhteistyö (Risteelä, PoPLi).

LKL-hankkeen päättymisen jälkeen erityislasten ”leirituki” alueille pystyttiin osittain säilyttämään. Tämän tuen turvin alueella on myös LKL-hankkeen päättymisen jälkeen ollut mahdollisuus tarjota leirimahdollisuutta erityistä tukea tarvitseville lapsille. VAU ry on taho, johon alueella on matala kynnyksellä ottaa yhteyttä ja pyytää apua. (Harju, HLU.)

Mitkä tekijät vaikuttavat onnistumisten taustalla? Onnistumiseen vaikuttavat alueen työntekijän oma kiinnostus ja asiantuntemus, asenteet, henkilöresurssit, verkostot sekä aiheen sisällyttäminen toimintasuunnitelmiin ja pitkäjänteisyys. Kuusi aluevastaajaa painottaa yhteistyötä vammaisurheilujärjestön ja paikallisten vammaistoimijoiden kanssa. Ja vaikka VAU:n leirityöhön antama taloudellinen tuki on pientä, sen ohessa verkostot, leirimainostus ja muu tuki nähdään tärkeinä. ”Yhteistyö vammaisurheiluliiton kanssa. Tarvitaan tukea käytännön asioissa sekä taloudellista tukea ohjaajien palkkaamiseen.” (Kekäläinen, P-Savo.)

Onnistumiset innostavat eteenpäin. EKLU:ssa leirityö käynnisti positiivisen yhteiskehittelykehän oppilaitos- ja kuntayhteistyönä:

Leiriin liittyen aluetason yhteistyö Saimaan ammattikorkeakoulun ja Imatran liikuntapalveluiden kanssa. EKLU oli yhteistyökumppanien koollekutsuja ja leirin vastuullinen järjestäjä. Yhteistyössä suunnittelimme leiriä ja leirillä 5 fysioterapiaopiskelijaa toimi lasten avustajina. Imatran kaupungin erityisliikunnan ohjaaja toimi leirillä ohjaajien tutorina. Lisäksi kuusi opiskelijaa tekee parhaillaan kaikille avoimeen leiriin liittyen opinnäytetyönsä. Opinnäytteiden tuotoksia hyväksi käytettiin kesän leirillä (markkinointikanavat, esteettömyyskartoitus, leiriohjaajien koulutus, palautteen keruu). Yhteistyön jatkosta neuvotellaan myöhemmin syksyllä 2011. (Heiskanen, EKLU.)

Mikä ei ole onnistunut tai on jäänyt kesken? Leirien (4 vastaajaa), koulutusten (5) ja seuraverkostojen (2) kehittäminen nähdään haasteellisimpina. Myös ”nk. perusseurojen mukaan saaminen voisi olla paljon aktiivisempaa”, pohtii esimerkiksi Tommi Lehtinen KymListä. Epäonnistumisia tai tekemättä jättämissä selitetään rajallisilla henkilöresursseilla, yhteissuunnittelun ja tuen puutteella esimerkiksi omassa työyhteisössä, yhteistyöverkoston ja alueellisten kumppanien puuttumisella ja VAU:n liian vähäisellä tuella esimerkiksi leirityössä. Inklusio ei näy tarpeeksi hyvin alueiden koulutuksissa, pohtii Kainuusta Ira Liuski.

Syy tähän on se, että alueella käytetään valmiita koulutuksia (esim. Nuori Suomi), joissa ei erityistä tukea tarvitsevia lapsia huomioida osana kokonaisuutta, vaan heitä varten on ns. erilliset koulutukset. Tämä myös johtaa siihen, että vaikka erityistä tukea tarvitsevia lapsia on kaikissa ryhmissä, ajatellaan, ettei tuo erillinen koulutus kosketa, kun ei varsinaisesti erkkalasten kanssa toimikaan.

(Liuski, Kainuu.)

Soveltavan leirin markkinointi on haastavaa. Tavoittaako leiri sellaiset perheet joilla lapsia jotka voisivat osallistua leirille? (Kekäläinen, P-Savo.)

Koulutusten näkökulmasta oikean kohderyhmän tavoittaminen on haasteellista. Tämä vaatii yhteistyötä tahon kanssa (VAU), joka muutenkin toimii aktiivisesti erityisliikunnan parissa toimivien tahojen kanssa. Alueella ei ole kunnollista rekistereitä toimijoista. Jos koulutuksia alueella siis järjestetään, tulisi se toteuttaa tiiviissä yhteistyössä. Erityisesti alueelliset kumppanit siis puuttuvat, ja tämän yhteistyöverkoston rakentaminen olisi kehittämisen paikka. (Harju, HLU.)

Mikä on yllättänyt? Yksi ihmettelee kokonaisnäyn puuttumista ja toinen kaikille avoimen toiminnan vähäisyyttä oman alueen toiminnassa. Prosessin hitaus on yllättänyt ainakin Lasse Heiskasen EKLU:sta: ”Leirin kehittämistä kaikille avoimeksi valmisteltiin miltei vuosi ja sen vakiinnuttamisvaihe on vasta aluillaan. Prosessi vaatii kestävyyttä.” Jo pitkään inklusion kehitystyötä toteuttanut Lassi-Pekka Risteelä PoPLista ei ole kokenut varsinaisia yllätyksiä, mutta haluaa sarkastisella kommentillaan ”...kun on tarpeeksi pessimistinen” painottaa Heiskasen tapaan kehittämisen pitkäjänteisyyttä. Maarit Toivola (Lapli) hämmästelee, että jo vuosia jatkuneille leireille lapsia on välillä vaikea saada mukaan. Tästä johtuen

2011 teimmekin yhteistyötä enemmän erityislasten järjestöjen kanssa, jonka kautta uskomme lopulta lasten määrän kasvavan 10–15 lapseen. Yhteistyö sosiaali- ja terveydenhoito-oppilaitoksen (Ramk) kanssa on taas lähtenyt käyntiin joten avustajien saanti helpottuu.

Petri Harsunen (Kepli) kertoo paikallisseurojen vammaisurheilutoiminnan julkisuuden olleen positiivinen yllätys.

Inklusio toimii esim. yleisurheilun ja jalkapallon parissa erinomaisesti. Seurojen toiminta ja vammaisurheilijat ovat saaneet paljon positiivista julkisuutta ja palautetta. Esim. GBK-Tigers-joukkue valmentajineen.

Mitkä tekijät estävät tai hidastavat tämän suuntaista kehittämistyötä? Aluevastaajista seitsemän selittää kehittämistyön hitautta puutteellisilla aika- ja henkilö-resursseilla. Kolme mainitsee esteeksi ennakoasenteet ja pelot. Yksi muistuttaa toimivien verkostojen puutteesta. Heino Lipsanen (Esi) vakuuttaa, että ”jos meillä olisi työntekijä, jota

resurssoidaan ja jonka vastuualueella olisi tämän suuntainen kehittämistyö tulokset olisivat aivan toisenlaisia”. Arto Virtanen ja Krista Pöllänen (PHLU) tunnustavat pääsyyksi kiireen, mutta ”vanhoista tottumuksista eroon pääsy eli asenne ratkaisee. Asiaan tulisi käyttää enemmän työaikaa ja kysyntääkin varmasti on.” Monen muun aluetoimijan tapaan esimerkiksi Pasi Majoinen (Pokali) joutuu resurssien puuttuessa linjaamaan tarkoin mihin keskittyä.

Edellisen vuosien painopisteinä Pokalilla on ollut alakouluikäisten sekä yläkouluikäisten liikunnan kehittäminen. Tänä ja tulevana vuonna painopisteenä on varhaiskasvatuksen liikunnan edistäminen. Näissä yhteyksissä on ollut myös mahdollisuus kiinnittää huomiota erityistukea tarvitsevien lasten huomioimiseen. (Majoinen, Pokali.)

Ongelma on selvästi resurssien puute niin meidän kuin kuntien. Pelkän perusrahoituksen turvin työ jää muun toiminnan tasolle ja osittain jalkoihinkin. Yksi alueihminen koko lasten ja nuorten liikunnassa ja muutaman tonnin toimintabudjetti eivät riitä kovin syvälliseen perehtymiseen. (Tikkanen, Kainuu.)

4.2 Aluepilotit LiikU ja PoPLi

Vuoden 2011 aikana VAU järjesti yhdessä LiikU:n ja PoPLi:n kanssa kaksi verkostotapaamista sekä Turussa että Oulussa. Verkostotapaamisissa selvitettiin seuratoimijoiden koulutuksen ja tuen tarpeita. Oulun tapaamisessa ideoitiin myös ensimmäisen alueellisen erityisliikunnan seurakartoituksen toteuttamista.

PoPLi:n seurakysely on parhaillaan (syksy 2011) käynnissä. Juha Haajanen kuvasi, että alustavien tulosten mukaan noin 7–10 prosenttia noin 350 seurasta järjestää omaa erityisryhmätoimintaa tai yleisissä ryhmissä on mukana erityisryhmiin kuuluvia liikkuja. Virpi Rajalan toteuttaman Oulun erityisliikunnan ostopalvelujen kyselyn palautti vain 10 kaikkiaan 19 kumppanista, sillä kysely tehtiin hankalaan aikaan touko-kesäkuussa. Vastaajista useampi miettii vammaisten ja pitkäaikaissairaiden harrastajien tavoittamista, ”lapsia voisi olla jopa enemmänkin, mainostaminen?”. Opiskelija Mona Lehdon selvitys kolmesta turkulaisesta seurasta osoitti, että liikuntapalvelujen tuesta huolimatta erityisliikunnan käynnistäjä on seurassaan aika yksin. Huomion vahvisti Oulussa Tervarit Juniorien ohjaaja Sanna Palomäki: ”Oon joutunu itte luomaan sen systeemin, vaatii kauheesti aikaa”.

PoPLi:n ja LiikU:n verkostotapaamisissa paikalliset vammaisyhdistysten liikunta-aktiivit pystyivät tuomaan näkyville seurojen tarjonnan ja kysynnän (vammaisliikkujien tarpeet)

välistä kuilua. Osa koulutustarpeista voitaisiinkin ratkaista toimivalla yhteistyöllä vammaisjärjestöjen ja seurojen kesken. Lisäksi selvisi, että seuroissa on tuen tarvetta ja kiinnostusta käytännönläheiseen, lajinomaiseen ja lähellä tapahtuvaan koulutukseen. Osa seuroista on löytänyt tukea kaupungin erityisliikunnasta, mutta osa vasta pohtii toiminnan käynnistämistä. Pienilläkin rahallisilla tuilla saadaan paljon aikaan, vahvistaa Oulun erityisliikunnanohjaaja Virpi Rajala. Esko Hassinen PoPLi:sta miettii myös ”jotakin esiselvitysrahaa tai tukea sellaisille seuroille, jotka ovat vasta käynnistämässä toimintaa. Mistä niitä tukia olisi saatavissa?”

Parhaimmillaan SLU:n aluejärjestöt toimivat jo nyt alueellisina sateenvarjoina liikunnan kansalaistoimijoille, kouluttajina, seurojen tukijoina ja paikallisten liikuntaverkostojen rakentajina. Edellisten tehtävien lisäksi SLU:n aluejärjestöt voisivat vahvistaa rooliaan erityisliikunnassa ja vammaisurheilussa etenkin, kun monilla on jo kokemuksia erityisliikunnan koulutuksista ja leirityöstä. Aluepilotit osoittavat tarpeen kevyisiin alueellisiin erityisliikunnan ja vammaisurheilun verkostoihin, joissa kohtaavat toimijat, tieto ja ideat.

4.3 Seurataso Turku ja Oulu

Tein heinäkuun lopussa puhelinhaastattelut Turun ja Oulun lähialueiden seuroihin⁴. Kaikkiaan 32 seurasta sain kiinni 26. Rajasin haastattelut vain integraatiolajiliittojen jäsenseuroihin, koska seurakysymys korostui integraatiolajiliittojen toiminnassa. Soittokierroksen tarkoituksena oli selvittää onko integraatiolajiliittojen jäsenseuroissa vammaisia urheilijoita tai erityisliikkuja. Lisäksi kartoitin toiminnan nosteita ja esteitä seuraavanlaisin kysymyksiin:

- Onko joskus ollut erityisryhmätoimintaa/vammaisurheilua/soveltavaa liikuntaa? Millaisin kokemuksin?
- Mitä toiminnan käynnistäminen/ylläpito edellyttäisi?
- Mikä toimintaa estää? Millaisin edellytyksin toiminnan voisi käynnistää?
- Mistä lisätietoja haettaisiin, jos joku vammainen henkilö soittaisi ja haluaisi tulla mukaan?

⁴ Oulu ja Turku valikoituivat kohteeksi koska VAAU jo toteuttaa yhteistyöpilottia Lounais-Suomen Liikunta ja Urheilu ry:n ja Pohjois-Pohjanmaan Liikunta ry:n kanssa. Pilotissa pohditaan keinoja tukea alueen seuroja erityisliikuntaan ja vammaisurheiluun liittyvissä asioissa. Lisäksi molemmissa kaupungeissa on vahvaa kunnallista erityisliikuntaa. Kaupungit myös ostavat erityisliikunnan palveluja valikoiduilta yhteistyöseuroilta.

Vastaajaseurat edustivat seuraavia lajeja: ampumaurheilu (2), curling (1), maastohiihto (1), judo (2), purjehdus (3), pyöräily (3), pöytätennis (1), ratsastus (4), tennis (2), uinti (3) ja yleisurheilu (4). Mukana oli kuusi monilajiseuraa. Seurakooste (ilman tarkempia vastaajatietoja) on liitteessä 5.

Onko mukana vammaisia liikkuja? Vammaisia henkilöitä tai ”jonkinlaisia erityisliikkuja” on vastaajien mukaan 16 seurassa. Oma erityisryhmä tai useampia ryhmiä on viidessä seurassa. Lisäksi kahdessa ampumaurheiluseurassa käy useampia vammaisampujia. Arviolta 11 seurassa on mukana yksi tai useampia vammaisurheilijoita, jotka osallistuvat kilpailutoimintaan. Näistä kolmessa kyseessä on yksi yksittäinen vammaisurheilija tai vastaava (esim. tandempyöräilijä). Lopuissa viidessä seurassa on ”jotain pientä”, kokeilijoita, ”pari pelaajaa” tai ”yksi kuuro mukana valmennusryhmässä”. Neljästä seurasta vastattiin, ettei vammais-/erityisliikkuja ole, muttei ole myöskään tullut kyselyitä. Muutamassa oli ”ollut joku joskus”, mutta ei nyt.

Toiminnan toteuttamisen esteet. Toiminnan esteinä mainittiin vetäjän/ohjaajan tai osaamisen puute (4), esteelliset tilat (3) ja puuttuvat välineet (2). Yksi vastaaja mainitsi yhteistyökuvion sekavuuden ja pitkäjänteisyyden puutteen kaupungin erityisliikunnan ostopalveluissa.

Mistä tietoja ja apua haetaan? Omasta liitosta (6), kunnasta (3), toisilta seuroilta (2) ja muualta (esim. vammaisurheilun toimijoilta (2)). Osa seuroista osoittautui innokkaaksi käynnistämään jotakin toimintaa, mutta tietoa harrastajista (”mistä niitä löytyy?”) ja välineistä (”mistä niitä saa?”) puuttuu. Kolmella seuravastaajalla ei ollut aavistustakaan mistä voisi hakea lisätietoa.

Seuratasolla vallitsee kysynnän ja tarjonnan ristiriita. Osa ihmetteli mistä ne harrastajat löytyvät ja perustelee toiminnan puutetta sillä, että kukaan ei ole ottanut yhteyttä (5). Moni odottelee kysyntää: ”tarvittaessa autetaan”, ”ei ole tullut yhteydenottoja”, ”pitäisi olla kysyntää, niin tarjontakin järjestyy”. Toisaalta edes seurojen omilla sivuilla tai verkkopalveluissa ei aina osata kertoa vammaisurheilun tai erityisliikunnan tarjonnasta silloinkaan, kun sitä on tarjolla. Etsiessäni seurojen yhteystietoja vain kolmen seuran sivuilta löytyi maininta tarjonnasta tai nimetty (vammaisurheilun/erityisliikunnan) vastuuhenkilö, jolta asiasta voi kysyä.

Hyvää toimintaa on jo. Seuratoimijoiden epätietoisuus erityisliikunnan ja vammaisurheilun toiminnan käynnistämisen alkeista voi kuitenkin hidastaa kehittämistä. Muistilistani seuratoimijoille on lopulta aika yksinkertainen:

- **Toiminta näkyville.** Erityisryhmien toiminta kannattaa tuoda näkyviin sekä kuvina että tarinoina seuran verkkopalvelussa. Seuran tiedotuksessa kannattaa tuoda selkeästi esille mahdollinen erityisliikunnan tai vammaisurheilun yhteyshenkilö.
- **Tukiverkostot.** Oman kunnan liikuntatoimistosta (erityisliikunnanohjaaja) saa opastusta ja tukea. Paikkakunnan vammaisjärjestöjen kanssa voi järjestää kokeilutapahtumia ja niiden kautta voi mainostaa omaa tarjontaa. Paikkakunnilla, joilla on kuntoutus-, liikunta-, sosiaali- tai opetusalan koulutusta, uusia ohjaajia voi löytyä myös oppilaitosyhteistyöllä. Samalla opiskelijat saavat kiinnostavia oppimisen ja opinnäytetyön paikkoja. Myös muilta oman paikkakunnan seuroilta voi ottaa oppia.
- **Koulutusta.** Ohjaajia voi kannustaa oman aluejärjestön, lajiliiton tai VAU:n koulutukseen.
- **Olosuhteet.** Erityisliikkujien harrastusryhmät kannattaa sijoittaa samoihin aikoihin kuin muillekin, sillä vammaiset henkilöt eivät välttämättä ole sen vapaampia päiväsaikaan kuin muutkaan työssä käyvät. Esteettömyysmuutoksia kannattaa toteuttaa pikkuhiljaa. Verkkopalvelussa kannattaa myös erikseen mainita, jos seuran tilat ovat erityisen esteettömät (tai esteelliset). Lisätietoja esteettömyydestä löytyy Invalidiliiton ja VAU:n verkkopalveluista www.esteeton.fi ja www.vammaisurheilu.fi.
- **Välineet.** Liikunnan harrastajan tulisi saada henkilökohtaiset apuvälineet (joihin liikunnan apuvälineetkin kuuluvat) kunnan sosiaalipalvelujen tai terveydenhuollon kautta. Kokeiluissa voi hyödyntää liikunnan ja toimintavälineiden vuokrauspalveluja (www.valineet.fi).
- **Sitkeys ja pitkäjänteisyys.** Ensimmäisen kokeilun jälkeen ei välttämättä tupa täyty, mutta hyvät kokemukset leviävät tehokkaasti suusta suuhun. Toiminnan vakiintuminen voi kestää jopa 3–4 vuotta.

4.4 Yhteenveto: Alue- ja paikallistaso

SLU:n alueiden arviointitehtävä kohdistui erityisesti lasten leirien ja liikunnan koulutustyön onnistumiseen ja haasteisiin. Siten myös vastaajien kuvaamat suurimmat onnistumiset ja haasteet koskevat juuri leirejä ja koulutusta. Yhtäältä siksi, että leireillä ja koulutuksessa inklusiotyötä on tehty pisimpään ja ne tunnetaan parhaiten. Toisaalta inklusion myötä

herkistyy näkemään uusia eksklusion muotoja ja oppii tunnistamaan uusia haasteita (Eräsaari 2005).

Inklusio etenee. Lasten liikunnasta käynnistynyt kehitys on jo laajentunut kohti laajempia erityisliikunnan ja vammaisurheilun kokonaisuuksia. Nyt ovat vuorossa seurat, jotka tarvitsevat tukea erityisliikunnan kysymyksissä. Haasteena ovat resurssit. Resurssien rajallisuus korostaa verkostojen ja suunnittelun merkitystä. Vähäiset resurssit pitäisi käyttää mahdollisimman järkevästi, yhdessä suunnitellen ja toisilta oppien.

Erityisliikunnan asioilla ja osaamisella on taipumus henkilöityä. Henkilöitymistä esiintyy kaikilla tasoilla (valtakunnalliset, alueelliset ja paikalliset seuratoimijat). Jos tieto ja kokemus eivät välity eteenpäin, myös toiminta loppuu erityisosajaan väsymisen, lopettamisen tai paikkakunnalta pois muuton myötä. Myös siksi tarvitaan alueellisia tukiverkostoja, tapaamisia ja kehityskumppanuutta (Saari & Juntunen 2010), ideat jakoon sekä hyvä kehä käyntiin.

Yhteenveto

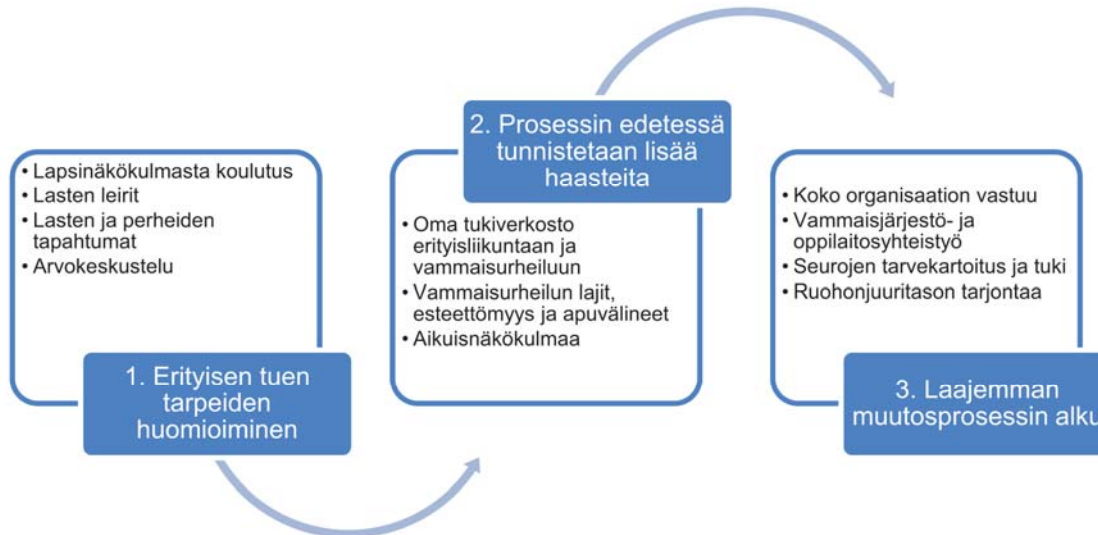
Integraation prosessien vertailua vaikeuttaa se, että eri organisaatioissa on tavoiteltu erilaisia asioita. Lajiliittointegraatiossa tavoiteltiin huippu-urheilijoille parempia harjoitusolosuhteita ja paralympiamenestystä. Nuorena Suomessa, SLU:ssa ja SLU:n alueilla lähdettiin kohti kaikille avointa toimintaa ja osallisuutta. Toiseksi arviointia ja vertailua hankaloittaa prosessien käynnistyminen eri aikoina. Kokeneimmat ovat edenneet pisimmälle ja toiminta on laajaa. Kolmanneksi millään toimijataholla ei näytä olleen koordinoituvastuuta tai kokonaisvaltaista arviointisuunnitelmaa. Näistä lähtökohdista päädyin arvioimaan toimintaa järjestöjen itsensä asettamien tavoitteiden valossa.

Lajiliittointegraatiossa prosessit ovat pääpiirteissään edenneet siten, että paralympialajien maajoukkue toiminnan siirtyessä lajiliittoihin sovittiin Suomen Paralympiakomitealta saatavasta integraatio- ja muusta rahasta, lajiliiton vastuuhenkilöstä sekä valmennus- ja kilpailujärjestelmien yhteensovittamisesta. Seuraavassa vaiheessa ryhdyttiin pohtimaan viestintää, koulutusta sekä luokittelu- ja rekrytointijärjestelmiä. Olen kuvannut tätä prosessia kuviossa 1.

Inklusio-otteella käynnistyneissä integraation prosesseissa (SLU:n alueet) päästiin nopeammin kiinni osallistumisen esteisiin ja muokkaamaan niitä, mutta niiden rajoitteena on, että prosessit rajoittuvat pääsääntöisesti vain lasten liikuntaan. Olen kuvannut tätä muutosprosessia kuviossa 2.

KUVIO 1 Integraation prosessien eteneminen lajiliitoissa.

KUVIO 2 Integraation prosessien eteneminen SLU:n alueilla.

Onnistumiset ja haasteet

Lajiliittointegraation tavoitteet (ks. kuvio 1) (maajoukkueen tai vammaishuippu-urheilijoiden ”integraatio”) ovat toteutuneet hyvin. Onnistumisina mainitaan menestys, organisaatiotason integraatio, henkilöresurssi ja näkyvyys. Onnistumisen eväitä ovat rahallinen tuki, vastuhenkilö, pitkäjänteinen suunnittelu sekä menestyneet vammaisurheilijat, joista saatiin keulakuvia ja roolimalleja. Lajiliittointegraation seurauksena vammaishuippu-urheilun harjoittelu ja valmennus ovat ammattimaistuneet, vammaishuippu-urheilijat kuuluvat lajiliittojen valmennusryhmiin ja -tukien piiriin sekä vammaisurheilun näkyvyys on lisääntynyt lajien omassa viestinnässä. Lajiliittojen ohjaaja- ja valmentajakoulutuksiin on lisätty vammaisurheilun sisältöjä ja lajien omia kilpailu- ja rekrytointijärjestelmiä on ryhdytty muokkaamaan.

Lajiliittointegraation lisäksi osa lajeista toteuttaa erityisliikuntaan, vammaisurheiluun ja soveltavaan liikuntaan linkittyvää monipuolista toimintaa (ratsastus, judo; rajauksin myös uinti, purjehdus ja ampumaurheilu). Laajuus ja monipuolisuus myös näkyvät verkkopalveluissa, toimintakertomuksissa ja strategiapapereissa. Lajiliittojen keskinäiset erot vammaisurheilun toteuttamisessa ovat suuret. Epäonnistumisina mainitaan rekrytointi, seuratyö ja joidenkin vammaisryhmien unohtuminen. Prosessien hidasteiksi kuvataan rahoituksen epäselvyys, resurssipula, muutosvastarinta omassa ja vammaisten organisaatioissa, VAU:n epäselvät viestit ja vastuhenkilön jääminen yksin.

Inklusion tai kaikille avoimen toiminnan tavoitteina (ks. kuvio 2) olivat erityisen tuen näkökulman sisällyttäminen läpäisyperiaatteella kaikille toimialoille (Nuori Suomi, SLU:n alueet) tai integraation prosessien tukeminen koulutuksella, konsultoinnilla ja rekrytoinnilla (SLU). Prosessi on käynnistynyt lasten leirityöstä ja erityisen tuen koulutuksista sekä muutamilla SLU:n alueilla edennyt laajempiin erityisliikunnan ja kaikille avoimen toiminnan teemoihin. Tuloksiin (tietoisuuden ja ymmärryksen lisääntyminen) ollaan pääosin tyytyväisiä, vaikka tekemistä vielä näyttäisi olevan.

Prosessien kritiikkiä

Kuka kelpaa mukaan? Laajemmasta inklusion tai kaikille avoimen toiminnan näkökulmasta on ongelmallista, jos yksi vamma ryhmä kelpaa mukaan ja toinen ei. Esimerkiksi lajiintegroation alussa lajiintoihin siirtyivät vain paralympialajien liikunta- ja näkövammaiset maajoukkueurheilijat. Kehitysvammaisten mukana oloa koskevat järjestelyt käynnistettiin vasta kun IPC hyväksyi kehitysvammaiset takaisin paralympiaperheeseen. Tämäkin koskee tosin vain muutamaa lajia ja luokkaa. Nyttemmin VAU:n ja lajiintojen välillä keskustellaan myös Special Olympics -toiminnasta ja elinsiirtourheilusta. Esimerkiksi VAU ja SAL jatkavat neuvotteluja tiiviimmästä yhteistyöstä näkövammaisten ampumaurheilussa.

Luokittelu valikointijärjestelmänä. Luokittelu perustuu vammaisurheilun kansainvälisiin sääntöihin, jotta kilpaileminen olisi ylipäänsä mahdollista ja mielekästä. Toisaalta luokittelua on vaikea perustella, jos sitä käytetään sen määrittelemiseksi kuka seuratasolla kelpaa mukaan ja kuka suljetaan ulos harrastuksen piiristä. Tällainen ”eron politiikka” vaikeuttaa inklusion etenemistä, yhtenäistä viestintää ja rekrytointia sekä vahvistaa vammaisuuden yksilömallin mukaisia käytäntöjä. Toisaalta rekrytointi ja luokittelu kulkevat käsi kädessä, joten esimerkiksi Norjassa ja Australiassa luokittelukoulutuksen ja - tiedotuksen kehittäminen oli yksi prosessien keskeisiä alueita (vrt. Sorensen & Kahrs 2006). Siksi on yllättävää, että luokittelua ei erityisemmin mainita lajiintojen kyselyvastauksissa. Joko asian koetaan olevan järjestyksessä (esimerkiksi uinnissa vammaisuinnin koordinaattori on käynyt kansainvälisen luokittelukoulutuksen) tai integraatioprosessien tuoreudesta johtuen nykyiset huippu-urheilijat ovat ehkä tulleet lajiintoon valmiiksi luokiteltuina, joten liitossa ei vielä ole nähty tarvetta lisätoimenpiteisiin.

Kynnys kilpailemiseen on noussut. Myös kilpailujärjestelmien yhteensovittaminen on osoittautunut ongelmaksi. Seurahaastatteluissa esimerkiksi uinnin valmentajat kertoivat kilpailuihin osallistumisen kynnyksen nousseen lajin siirryttyä lajiintoon. Negatiivista kehää ylläpitäviä tekijöitä ovat matalan kynnyksen kilpailujen puuttuminen, korkea SM-kilpailukynnys ja ”tutun ja turvallisen porukan” puuttuminen.

Seuratoimijoiden paikallinen ja alueellinen tuki on unohtunut. Näiden kahden erilaisen tulokulman (integraatiomalli ja inkluusiomalli) erilaisuudesta johtuen prosessien tavoitteet eivät ehkä kohtaa. Lajiliittointegraatio ohjaa seuroja vammaiskilpaurheiluun, mutta esimerkiksi Turun ja Oulun kaupunkien erityisliikunnan ostopalvelut ohjaavat kohti matalan kynnyksen toimintaa erityisryhmille ja terveystoimintaa.

Suosituks

1. Inkluusiosta liikuntakulttuurin yhteinen pitkätätäimen tavoite.

Suomalaisen urheilun integraation prosesseja on tehty hankevetoisesti ja kokeillen erilaisia toimintatapoja. Australian ja Norjan prosessien valossa 3–5 vuoden hankkeet ovat liian lyhyitä. Tarvitaan yhteinen sitoumus kaikille avoimeen liikuntaan ja urheiluun, vahvat kannustimet ja pitkäjänteistä kehittämistä.

2. Integraation prosessit mukaan tulosperusteiseen rahanjakoon ja sen tueksi arviointia.

Raha on vahva kannustin. OKM voi tukea kaikille avoimen liikunnan ja urheilun prosessia tulosperusteisella rahanjaolla, jonka puolestaan tulisi perustua järjestelmälliseen arviointiin ja seurantaan.

3. Yhden luukun periaate vammaisurheilun konsultointiin.

Norjan esimerkkien valossa pelkkä huippu-urheilijoiden siirtyminen lajiliittoihin ei välttämättä edistä laajempaa inkluusiota saati tulevien vammaisurheilijoiden löytymistä ja rekrytointia, joten norjalaiset loivat prosessin tueksi tuki- ja konsultointijärjestelmän (ks. Saari 2011b). Katseet kohdistuvat Suomen Paralympiakomitean ja Suomen Vammaisurheilu ja -liikunta VAU ry:n suuntaan. Molemmilla on jo konsultointiin soveltuvia työkaluja, jotka kannattaisi yhdistää saman sateenvarjon alle ikään kuin ”yhden luukun periaatteeksi”. Tällöin puhutaan valmennustuista, kolmikantaneuvotteluista, viestintätyöryhmästä, lajikoordinaattoreista konsultteina, yhteisistä tapahtumien suunnittelusta ja toteutuksesta, nuoriso- ja rekrytointiohjelmista, koulutuksesta, tutkimuksesta ja seurannasta jne.

Kaikkia helpottaisi, jos VAU:lla ja Suomen Paralympiakomitealla olisi yhteinen visio, suunta ja aikaraamit vammaisurheilun integraation prosesseille Suomessa. Tällaisen päätöksen jälkeen voidaan linjata toimenpiteet ja painopisteet, varmistaa selkeä ja yhtenäinen viestintä (mistä ja miten puhutaan, kun puhutaan integraatiosta ja inkluusiosta eri tilanteissa) ja suunnitella työkalut seurannalle ja arvioinnille.

4. Tarvitaan alueellisia erityisliikunnan ja vammaisurheilun verkostoja, joissa kohtaavat julkishallinto ja kansalaistoimijat.

Liikuntalain nojalla (1998) julkishallinto luo puitteet ja kansalaistoimijat toteuttavat liikuntaa. Osa seuroista onkin lähtenyt täyttämään yhteiskuntavastuutaan ja julkishallinnon kansalaistoiminnalle osoittamia toiveita. Kunta voi ostaa seuroilta erityisliikunnan ja vammaisurheilun palveluja, toimia linkkinä kysynnän ja tarjonnan välissä sekä edistää esteettömyysmuutoksia omissa toimipaikoissaan. Lisäksi SLU:n alue ja kunta voivat yhteistyössä selvittää erityisliikunnan ja vammaisurheilun tarjontaa seuroissa ja seurojen tarvetta tämän aiheen koulutuksiin. SLU:n aluejärjestöltä erityisliikunnan verkostojen käynnistäminen ja kaikille avoimen toiminnan eteenpäin kehittäminen edellyttää hyvää suunnittelua, tukiverkostoa ja toimivaa sisäistä työnjakoa.

LÄHTEET

ASC, Australian Sports Commission 2010. Sports CONNECT.

>URL:http://www.ausport.gov.au/participating/disability/get_involved/pathways>. Luettu 12.7.2010.

ASC, Australian Sports Commission 2005. Disability education program. Presenter kit. Canberra.

ASC, Australian Sports Commission 2003. Project Connect disability action plan: A standard for sport. Canberra.

Black, K. 2010. Sports CONNECT. Disability sector education resource project. Consultation phase report. Australian Sports Commission, Canberra.

Downs, P. 2006. Työpaja avaa ovia urheiluun. Liikunta & Tiede 43 (4), 14–19.

Elnan, I. 2010. Idrett for alle? Studie av funksjonshemmedes idrettsdeltagelse og fysiske aktivitet. NTNU Samfunnsforskning AS Senter for idrettsforskning, rapport 2010, Trondheim.

Eräsaari, R. 2005. Inklusio, eksklusio ja integraatio sosiaalipolitiikassa Kiistakysymysten kartoitusta. Janus 13(3), 252–267.

Juntunen, R., Saari, A. & Laakso, M. 2007. Norjan vammaisurheilun integraatioprosessi. Vierailu NFI Oslo 18.–19.12.2007. >URL: <http://www.kaikilleavoin.fi/materiaalisalkku/>>. Luettu 16.7.2009.

Kaikille avoin 2010. Kaikille avoin ohjelman esittely. >URL: http://www.kaikilleavoin.fi/ohjelman_esittely/>. Luettu 15.6.2010.

Kolkka, T. 2004. Raportti Norjan integraatioprosessista. Suomen Invalidien Urheiluliitto ry. Moniste.

Laasonen, K. & Remahl, V. 2010. Tavoitteena laaja-alainen tasa-arvo. Liikunta & Tiede 42(2–3), 30–33.

Liikuntalaki 1054/1998. www.finlex.fi.

- Nixon, H. L. II. 2007. Constructing diverse opportunities for people with disabilities. *Journal of Sport and Social Issues* 31, 417–433.
- Oliver, M. 1996. *Understanding disability. From theory to practise*. London: Macmillan.
- Opetusministeriö 2004. Huippu-urheilutyöryhmän muistio. Opetusministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä 2004:22.
- Robson, C. 1999. *Käytännön arvioinnin perusteet. Opas evaluaation tekijöille ja tilaajille*. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.
- Saari, A. 2011a. *Inklusion nosteet ja esteet liikuntakulttuurissa – Tavoitteena kaikille avoin liikunnallinen iltapäivätoiminta*. Jyväskylän yliopisto Liikuntatieteiden laitos. Väitöskirja (painossa).
- Saari, A. 2011b. Report “Suomi meets Norja” - Disability sport, from integration to inclusion 15.–16.3.2011.
<http://www.vammaisurheilu.fi/fin/vau/ajankohtaista/?nid=316>. Luettu 1.8.2011.
- Saari, A. & Juntunen, R. 2010. Integraatiotyötä järjellä ja sydämellä. *Liikunta & Tiede* 47(2–3), 43–45.
- Saari, A. & Laasonen, K. 2006. Norja ja Australia integraation tiennäyttäjät: Yksi tavoite – kaksi strategiaa. *Liikunta & Tiede* 43(4), 23–24.
- Saari, A., Rautio, S. & Remahl, V. 2008. *Kohtaamisia lasten liikunnassa. Liikuntaa Kaikille Lapsille-hanke 2002–2008*. Helsinki: Suomen Invalidien Urheiluliitto ry.
- Sørensen, M. & Kahrs, N. 2006. Integration of Disability Sport in The Norwegian Sport Organizations: Lessons learned. *Adapted Physical Activity Quarterly* 23(2), 184–202.
- Valtion liikuntaneuvosto Erityisliikunnan jaosto 2011. *Päämääränä kaikille avoin ja yhteinen liikunta – Suomalaisen liikunnan inklusiokokemusten arviointi 2005–2011*.
- Valtion liikuntaneuvosto erityisliikunnan jaosto 2005. *Yhteinen ja kaikille avoin liikunta – Erityisliikunnan yhteistyön ja integraation kehittäminen suomalaisessa liikuntakulttuurissa 26.9.2005*. Helsinki.